

Görme Engelliler Hakkında **Görenler için Kılavuz**

ÖN KAPAK İÇİ

Görme Engelliler Hakkında **Görenler için** **Kılavuz**

Bu el kitabı,
Altınokta Körlere Hizmet Vakfı
tarafından yayımlanmıştır.

Yazan: Turhan İÇLİ, Ayşe SARI, Serkan ÖZKAN
Yayıma hazırlayan: Selen DOĞAN

Altınokta Körlere Hizmet Vakfı

Adres: Erzurum Mahallesi Dumlupınar Caddesi
Geçim Sokak No:21 Kurtuluş-ANKARA
Telefon: 0 312 363 77 45
Faks: 0 312 362 20 91
E-posta: info@altinoktavakif.org.tr

“Biliyorsunuz görme organımız gözdür.
Gözümüzde bazı nedenlerden dolayı hasarlar olabilir.
İşte ben bunları size anlatacağım. Örnek olarak hepimiz sokakta arkadaşlarımızla oynamayı çok severiz. Fakat sokakta çok tehlike var. Bunlar gözümüze zarar verebilir. Örnek olarak birbirimize şaka bile olsa taş atmamalıyız. Dikenli bitkilere dikkat etmeliyiz. Eğer gözümüzde ağrı, bulanıklık gibi rahatsızlıklar olursa annemizden ve babamızdan gizlememeliyiz. Onlar kızmazlar. Aynı şekilde doktorlardan da korkmamalıyız. Onlar bizler için, bizleri düşündükleri için bazı şeyleri yapıyorlar. Evde olabilecek bazı kazalar da var. Bunlardan bir tanesi evde bulunan sivri ve kesici aletlerdir. Bunlara dikkat etmeliyiz veya hepimiz televizyon seyretmeyi çok severiz ama çok yakından seyredersek gözlerimiz bozulabilir, gözlük takmak zorunda kalırız, buna da dikkat etmeliyiz. Ayrıca eğer gözlük takan bir arkadaşımız varsa veya biri gözlük takıyorsa alay edilmemeli çünkü bu hiç güzel bir şey değildir. Ayrıca gözlük ayıp değil, doğaldır. Annemiz, babamız veya arkadaşlarımızın sevgisi azalmaz. Gözlük ihtiyacı olanların takması daha iyi görmesini sağlar. Ve son olarak kağıt ok yapıp birbirimize atmamalıyız. Çünkü gözümüzde büyük hasarlar meydana gelebilir. Gözümüzü gözümüz gibi koruyalım.”

(Damla, 10 yaşında)

Göz ve Görme

Beş duyu organımızdan biri olan göz, bildiklerimizin yüzde 80'ini öğrenmemizi sağlayan organdır. Göz, kafatası içinde 25 santimetreküp orbita kemik yuvasına yerleşmiş, yedi gram ağırlığında, top şeklindeki, ön kısmı şeffaf bir küredir. Her gözün yukarı, sağa, sola ve yanlara kontrollü hareketini sağlayan altı kası vardır. Işık enerjisi gözün iç arka tabakasında kimyasal enerjiye dönüşerek elektrik uyarını halinde, göz siniri aracılığıyla beynin arka tarafına ulaştırılır.

Göz duyusu ışık, şekil, renk, hareket ve derinlik gibi çok çeşitli özelliklerin toplamıdır. Görme duyusunun gelişmesi doğumdan sonra altı yaşına kadar devam eder. Doğumda, iki göz arasındaki denge herhangi bir nedenle bozulmuşsa bir göz beyin tarafından tercih edilir, diğer göz atıl kapasiteyle kullanılır. Düşük kapasiteyle kullanılan gözün görme yeteneği azalır ve göz *tembelliği* oluşur. Gözün iyi çalışması, göz içi ortamda şeffaflık ve basınç dengesinin korunmasına bağlıdır. Göz hareketinin uyumlu çalışmasında bozukluk, *şaşıklık* olarak fark edilir; küçük yaşta tedavi edilmesinde fayda vardır.

Görme mekanizması fotoğraf makinesine benzer. Görüntü göze, mercek ve diyafram sisteminden geçerek girer. Mercek sistemindeki bulanıklık, görmeyi özellikle yaşlılıkta çok azaltır; buna *katarakt* denir. Katarakt tedavisi için ameliyatla, bulanık olan lens dışı alınarak göz içine camdan bir mercek yerleştirilir.

Gözün iç basıncının artarak görme sinirini tahrip etmesine ise *glukom* denir. Göz içi sıvı miktarını azaltan ve sıvının kontrollü boşalmasını sağlayan ilaçlarla ve ameliyatla tedavi edilir.

Göz hastalıkları kalıtımla geçen, kazalarla veya mikrobik ve mekanik nedenlerle ortaya çıkabilen hastalıklardır. Ülkemizde akraba evlilikleri, çocukluk çağı körlüklerinin başta gelen sebebidir. Geri kalmış ülkelerde trahom gibi göz enfeksiyonu hastalıkları ve A vitamini eksikliği gibi beslenme bozuklukları başlıca körlük nedenleridir. Göz hastalıkları çok çeşitlidir ve diğer bazı hastalıkların sonucu olarak sıklıkla görülür.

Bunlardan en önemlisi şeker hastalığıdır. Şeker hastalığında göz içinde kanamalar meydana gelir ve acil tedavi gerektirir.

En basit göz rahatsızlığı kırma kusurudur. Basitçe açıklamak için, uzak görmesi bozuk olanlara miyop, yakın görmesi bozuk olanlara hipermetrop denir. Göz önüne takılan gözlük veya kontakt lens mercekleriyle bu kusur düzeltilebilir. Kişi küçük yaşta kırma kusuru düzeltilebilirse her iki gözün daha iyi görmesi sağlanabilir.

Kazalar özellikle trafik, ev, iş ve av kazaları görme kaybına sebep olan faktörler arasındadır. Sivri uçlu nesnelere, oyuncaklar, patlayıcı ve yanıcı maddeler göze zarar verip görme kaybına neden olabilmektedir. Kimyasal bir maddeyle temas eden göz acil olarak çeşme suyuyla yıkanmalı, yıkama işlemi duruma göre en az 30 dakika sürmelidir.

Görme işlevi sadece gözle ilgili değildir; beyin başta olmak üzere vücudun tüm bölümlerinin koordineli olarak çalışmasını gerektirir. Göz organı, vücudun en yoğun sinir hücre yerleşimine sahiptir. Göz hastalıklarında ağrı çok olabilir. Göz uzmanının önerdiklerinin dışında ilaç kullanmaktan veya ilkel tedavi yöntemlerinden kaçınılmalıdır.

Göz sağlığının korunabilmesi için ilk üç yaşta standart göz muayenesinden geçmek gerekir. Daha sonraları her iki yılda bir muayene uygundur.

Teknolojik ilerlemeye paralel olarak, ileri optik ve elektronik cihazlarla göz hastalıkları tedavisinde ve görme kaybının rehabilitasyonunda başarılı sonuçlar alınmaktadır.

Az Görenler ve Az Gören Rehabilitasyonu

Görme gücünün (görme keskinliği veya görme alanı) gözlük, kontakt lens gibi bilinen yöntemlerle, ilaç tedavisiyle veya ameliyatla yararlı düzeye ulaştırılmadığı durumlara, kısıtlamanın derecesine göre *körlük* veya *az görme* denir. Her iki durumda da temel ilke, kişinin mevcut kapasitesini en yüksek düzeyde kullanabilmesi için gerekli yardımcı cihazlar ve eğitim çalışmalarını kapsayan *rehabilitasyondur*.

İnsan hakları ve fırsat eşitliği prensibinden hareketle, toplumun her bireyi toplumun tüm kaynaklarından eşit olarak yararlanma hakkına sahiptir. Bu hak her bireyin bağımsız, üretken ve zevkli bir yaşantıya ulaşabilmesi olarak özetlenebilir. Çağdaş sağlık göstergeleri eskiden olduğu gibi ölüm ve hastalık istatistikleriyle değil, yaşam kalitesi ölçekleriyle değerlendirilmektedir. Sağlık hizmetinin tüm alanlarında olduğu gibi görme problemleri olan insanlarda da temel amaç, rehabilitasyon uygulamalarıyla kişinin yaşam kalitesini yükseltmektir.

Uygulanacak rehabilitasyon programları, kişinin mevcut görme kapasitesine göre günlük yaşam aktivitelerinin gerçekleştirilebilmesi ve mesleki becerilerinin kazanılması ve uygulanabilmesi için gerekli hedeflere göre belirlenir. Görme gücü kaybı hangi düzeyde olursa olsun veya yaşamın hangi döneminde başlamış olursa olsun herkes için yapılabilecek bir şeyler vardır. Ancak, rehabilitasyon uygulamaları göz kaybının derecesi, oluştuğu yaş dönemi ve kişinin beklentilerine göre değişir.

Görme fonksiyonunun tamamen kaybedilmediği, ancak geleneksel tıbbi yöntemlerle yararlı düzeye de çıkarılmadığı durumlarda *az görme rehabilitasyonu* gereklidir. Az görenlerin rehabilitasyonunda, temelde yatan göz hastalığı ve mevcut fonksiyonel duruma göre, günlük yaşam aktiviteleri ve mesleki becerilerin gerçekleştirilebilmesi için gerekli uzak veya yakın görmenin bazı yardımcı cihazlar ve eğitimle yükseltilmesi hedeflenmektedir.

- Az görenlerin rehabilitasyonunda ilk aşama, yaşam kalitesi ölçekleriyle kişinin işlevsel kayıplarını belirlemek ve yaşamsal ve mesleki alanlardaki hedeflerini saptamaktır.
- İkinci aşama, bu hedeflere ulaşılabilmesi için yararlanabileceği yardımcı cihazlardan uygun olanları seçmek üzere yapılan muayenedir.
- Üçüncü ve en önemli aşama eğitim aşamasıdır. Eğitim uygulamalarında ilk önce görme probleminin başladığı yaşa bağlı olarak hiç kazanmadığı (bebek ve çocukluk dönemi) veya daha sonra kaybettiği (yetişkin ve yaşlılık dönemi) görme işleviyle ilgili fonksiyonların kazandırılması gerekir.

Eğitim uygulamalarının diğer alanı ise önerilen yardımcı cihazların kullanılabilmesi ve işlevsel alandaki kısıtlayıcı etkilerin giderilmesi için gerekli alıştırmaları kapsar.

Sonuç olarak; az gören rehabilitasyonu, ülkemizde bugüne kadar bazı kuruluşlar tarafından uygulandığı gibi, teleskopik sistemler veya benzeri cihazların reçete edilmesiyle sınırlı değildir. Yardımcı cihazların önerilmesi, rehabilitasyonun sadece bir bölümü olup eğitim çalışmalarıyla desteklenmediğinde anlamsızdır. Uluslararası çalışmalara göre, sadece cihazın verilmesine yönelik uygulamalarda, kişinin yararlanma düzeyi yüzde beşken, eğitim programlarıyla desteklendiğinde yararlanma düzeyi yüzde 90-95 olmaktadır.

Körlerin ve az görenlerin rehabilitasyonu bir uzmanlık alanıdır ve ancak bilimsel temellere uygun olarak gerçekleştirildiğinde yararlı olabilir.

Ankara Numune Hastanesi Körlükle Mücadele Ulusal Referans
Merkezi (KÖMER) Tel: 0 312 311 97 40
Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Görme Engelliler Rehabilitasyon
ve Araştırma Merkezi Tel: 0 312 363 89 90 /118
Hacettepe Üniversitesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Yüksekokulu
Tel: 0 312 305 15 76/176 –324 38 47

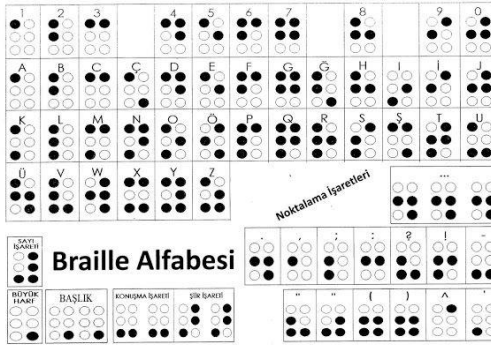
Görme engelli kimdir?

Görme engelli kişi, himayeye muhtaç, acınacak ve çaresiz bir insan değildir. O, diğer insanlardan çok farklı, olağanüstü yetenekleri olan ve başkalarının duyamadığı sesleri duyan mucizevi bir yaratık da değildir. Diğer insanların sahip olduğu olumlu ve olumsuz özelliklerin hepsi onda da mevcuttur. Görme engelliler arasında da başarılı olan, başarısız olan, bencil olan veya toplumun çıkarlarını düşünen insanlar bulunabilmektedir. Farklı yazı sistemi kullanarak o da aynı kitapları okur. Farklı metotlarla aynı bilgileri ve aynı eğitimi alır. Diğer insanlarla aynı okulları, aynı işyerlerini, aynı caddeleri, aynı eğlence yerlerini paylaşır. Özetle; görme engelli olmak diğer insanlardan farklı bir kişiliğe sahip olmak demek değildir.

Görme engelli olmak önemli bir sorun mudur?

Görme engelli bir kişinin yaşadığı en önemli sorun, gözlerinin görmemesi değil, toplumun görme engellilerle ilgili anlayışı ve önyargılarıdır; kendisine sağlanan olanakların yetersizliği ve diğer insanlarla arasındaki fırsat eşitsizliğidir. Eğer görme engellilere de yaşamın her alanında gerekli fırsat eşitliği ve yeterli olanaklar sağlanırsa, görme sorunu olması o insanlar için basit bir fiziksel sorun düzeyine inecektir. Bugün ülkemizde görme engellilerin ulaşmak istediği başlıca hedef, herkesle eşit hak ve olanaklara sahip olmak, toplumla kaynaşmak ve günlük yaşamlarını sürdürürken bağımsız ve özgür olabilecekleri koşullara sahip olmaktır. Görme engelli bir kişinin, karşılaştığı her başarısızlık için körlüğünü bir mazeret olarak göstermesi ne kadar yanlışsa, toplumun da her başarının sağlanması için görmenin gerekli olduğunu ileri sürmesi o kadar yanlıştır. İnsanla toplum arasında sürekli bir etkileşim vardır. Bu nedenle görme engelli kişilerin değerlendirmeleri toplumu, toplumun değerlendirmeleri ise görme engellileri etkilemektedir.

“Bugün ülkemizde görme engellilerin ulaşmak istediği başlıca hedef, herkesle eşit hak ve olanaklara sahip olmak, toplumla kaynaşmak ve günlük yaşamlarını sürdürürken bağımsız ve özgür olabilecekleri koşullara sahip olmaktır.”

Görme engelliler nasıl okuyup yazarlar?

Görme engellilerin okuyup yazmak için kullandıkları, noktalardan oluşan kabartma bir yazı sistemi bulunmaktadır. Bu yazı sistemi, 1829'da Louis Braille¹ tarafından bulunmuştur. Braille alfabeti; iki kolon taşıyan dikdörtgen düzen üzerine dizilmiş altı kabartılmış noktadan oluşur. Her iki kolonda üçer nokta bulunur. Noktalardan her biri altmış dört farklı kombinasyondan birini oluşturması için farklı şekillerde dizilir. Resim kartonuna benzer kağıtlar üzerine kabartılmış noktalardan oluşan yazı, görme engelliler tarafından parmak uçlarıyla okunmaktadır. Altı nokta sisteminden oluşan bu yazıya "Braille Yazı" denilmektedir. Braille yazı, normal yazı gibi kalem kullanılarak yazılmaz. Çünkü kabartma noktaların belli aralıklarla düzenli bir şekilde bir araya getirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle yazı yazmak için tablet veya daktilo adı verilen özel yapılmış araçlar kullanılmaktadır. Tablete takılan kağıt ucu sivri özel bir kalem aracılığıyla kabartılmaktadır.

¹ Louis Braille, 1809'da Fransa'da doğdu. Üç yaşındayken 'sempatik oftalmi' nedeniyle sol gözünde görme yetisini kaybetti. Zamanla sağ gözü de bu rahatsızlıktan etkilendi ve Louis Braille altı yaşında tamamen kör oldu. Ailesinin desteğiyle okuma ve yazma öğrendi. Yedi yaşındayken dünyanın ilklerinden biri olarak kabul edilen Institution Royale des Jeunes Aveugles'den (Genç Körler Kraliyet Enstitüsü) burs kazandı.

Görme engelliler kendi başlarına gezip dolaşabilirler mi?

Düzenli bir çevrede bazı koşullar ve olanakların sağlanması halinde görme engellilerin de bir yerden bir yere kendi başlarına gidebilmeleri mümkündür. Görme engelliler kendi başlarına dolaşmak için beyaz renkli, metalden veya plastikten yapılmış bir baston kullanırlar. Bu baston katlanıp cebe ya da çantaya konulabilir. Beyaz baston bugün körlüğün sembolüdür.

Baston kullanarak gezebilmek için özel bir eğitim gerekmektedir. Ancak, bazı görme engelliler herhangi bir eğitim almadan da kendi kendilerine *beyaz baston* kullanmayı öğrenebilmektedirler. Görme engelli çocuğu olan aileler, küçük yaştan itibaren bu çocuklarını baston kullanarak gezip dolaştırmaya alıştırmalıdır. Görme engellilere eğitim veren okullarda öğretmenler birinci sınıftan itibaren, görmeyen çocuklara baston kullanma alışkanlığı kazanmalarını sağlamaktadırlar. Aksi takdirde onlara ileri yaşlarda baston kullanımının benimsetilmesi zorlaşacaktır.

Baston kullanmadan gezip dolaşmak görme engelli bir kişi için çeşitli kazalara yol açmaktadır. Bazı gelişmiş ülkelerde görme engellilerin rahatça gezebilmeleri için özel olarak yetiştirilmiş *rehber köpek*lerden yararlanılmaktadır. Son yıllarda rehber köpeklerden yararlanan körlerin sayısı artmıştır. Ülkemizde bu uygulamanın gelişmesi için kurulmuş bir de dernek bulunmaktadır: <https://rehberkopeklerde.net/>

“Birinci dünya savaşından sonra Almanya’da görme yetisini kaybeden çok sayıda askere yardımcı olması için rehber köpek yetiştirmek üzere 1916 yılında dünyanın ilk rehber köpek okulu açıldı.”

Görme engelliler spor yapabilirler mi?

Görme engelliler de gerekli eğitimi alarak sporun çeşitli dallarında çeşitli etkinliklerde yer alabilmektedir. Görme engellilerin başarıyla yaptıkları sporlar; futbol, goalball², yüzme, atletizm, halter, judo, güreş, showdown³, doğa yürüyüşleri, izcilik, binicilik, satrançtır.

Bugün ülkemizde görme engelliler alanında 13 bin 215 spor kulübü bulunmaktadır. Bunların ilki 1995 yılında kurulan Ankara Altınokta Spor Kulübü'dür.

Görme engelliler için özel eğitim veren kurumlar hangileridir?

Ülkemizde Adana, Ankara, Çanakkale, Denizli, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kahramanmaraş, Konya, Niğde, Tokat, Diyarbakır'da olmak üzere görme engelli çocukların okuyabileceği 16 *Körler Okulu* bulunmaktadır. Ayrıca 15 ve üzeri yaşlardaki görme engellilere de temel ve mesleki eğitim veren, biri Ankara'da diğeri İstanbul'da iki rehabilitasyon merkezi vardır.

Bu merkezlerde, günlük yaşam için gerekli beceriler, okuma-yazma, baston kullanma ve bağımsız hareket, daktilo, telefon santralciliği, masörlük, bilgisayar, makrome gibi eğitimler verilmekte ve görme engellilerin kamuda veya özel sektörde işe girerek veya bağımsız bir iş kurarak topluma yararlı, üretici bireyler olarak yetiştirilmeleri amaçlanmaktadır.

² İkinci dünya savaşında görme yetisini yitirmiş askerlerin rehabilitasyonu için geliştirilen Goalball üçer kişilik iki takımla 18 metre uzunluğunda ve dokuz metre genişliğinde bir alanda, içinde zil olan basketbol topu büyüklüğünde bir topla dizler üzerinde oynanır.

³ Showdown iki kişiyle, içinde zil olan tenis topu büyüklüğündeki bir topla oynanır. Dikdörtgen şeklindeki bir masanın her iki ucunda kale cepleri ve ortasında 76 cm yüksekliğinde bir pano bulunur.

Körler Okulu için Kayıt Koşulları

Ülkemizde görme engellilere eğitim veren 16 Körler Okulunun hepsi de yatılı ve gündüzlüdür. Görme engelli öğrenciler bu okullara kayıt için Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinin 7. maddesine göre Milli Eğitim Müdürlüğü'ne, Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü'ne, en yakın görme engelli ilköğretim okuluna veya en yakın okula doğrudan başvurabilirler. Bu okullardan birine kayıt olmak isteyenlerin şu işlemleri yapması gerekmektedir:

- Bulduğunuz ilin valiliğine veya ilçenin kaymakamlığına bir dilekçeyle başvurunuz.
- Dilekçeniz Milli Eğitim Müdürlüğü'ne, oradan da en yakın Rehberlik Araştırma Merkezine havale edilir.
- Milli Eğitim Müdürlüğü size bir dosya hazırlamanızı söyler; bu dosyada yer alması gereken belgeleri bildirecektir.

Gerekli belgelerin bildirilmesinde bir aksilik olursa siz aşağıdaki belgeleri hazırlamalısınız:

1. Tasdikli nüfus cüzdanı örneği (öğrenci için)
2. Veli ya da vasinin ikametgah ilmühaberi
3. Tam teşekküllü bir hastaneden alınacak engelli sağlık kurulu raporu ya da 20 Şubat 2019 tarihi sonrası rapor alan çocuklar için ÇÖZGER raporu (Bu raporda çocuğun ÇÖZGER raporunda, "görme işlev kısıtlılığı/kaybı için terapi/rehabilitasyon gereksinimi" işaretli olmalıdır. Ayrıca çocuğun başka bir hastalığı olup olmadığı raporda yer alacaktır.).
4. Rehberlik Araştırma Merkezince doldurulacak çocuk tanıma fişi.
5. Rehberlik Araştırma Merkezlerinden alınacak inceleme raporu.
6. İki adet yeni çekilmiş vesikalık fotoğraf.
7. İki adet veli adresi yazılı, posta pulu yapıştırılmış zarf.
8. Ekonomik durumu gösterir belge (Öğrenci devlet parasız yatılı okuyacaksa). Bu belge örneğine uygun şekilde Milli Eğitim Müdürlüğü'nde doldurulabilir.
9. Veli ya da vasinin çocuğun yarı yıl ve yaz tatillerinde yanına alacağını gösterir taahhütname (Bu belge daha sonra çocuğun okuyacağı okul müdürlüğüne hazırlanıp veliye imzalatılır.).
10. İl Milli Eğitim Kurulu Kararı (Milli Eğitim Müdürlüğüne hazırlanıp verilir.).

Uyarı: Körler Okulları için başvuru koşullarında dönemsel değişiklikler olabilir. Bu kitapçıkta belirtilen şartlar Şubat 2020 itibariyle günceldir. Hazırlanan bu belgelerin dosyası öğrencinin yatılı veya gündüzlü olacağını belirten bir dilekçeyle Milli Eğitim Müdürlüğü'ne teslim edilir. Görme engelliler ilköğretim okullarında gündüzlü veya yatılı öğrenim görmek isteyen öğrenciler il eğitimsel tanılama, izleme ve değerlendirme ekibinin yönlendirme kararı ve il özel eğitim hizmetleri kurulunun yetiştirme kararıyla bu okullara yerleştirilir. İlköğretim okullarını bitiren görme engelliler ortaöğretime devam etmek isterlerse sekizinci sınıfın sonunda öğrenim gördükleri okulun müdürlüğüne başvururlar.

İlköğretim ve Orta Öğretim Okullarında kaynaştırma yoluyla eğitimini sürdüren ve Braille (kabartma) yazıyı bilen öğrenciler Braille ders kitaplarını Ankara Hasanoğlan'da bulunan Milli Eğitim Bakanlığı Ders Aletleri Yapım Merkezi'nden öğrenci belgelerini ibraz etmek koşuluyla ücretsiz olarak temin edebilmektedir.

Ders kitapları için adresler:

- “Görme Engelliler Basımevi ve Akşam Sanat Okulu, Altındağ-Ankara. Tel: 0 312 317 96 53
- “Gören Eller Görme Engelliler Özel Eğitim Meslek Okulu Ders Aletleri Yapım Merkezi”, Hasanoğlan Bahçelievler 22 Miraç Cad., 06850 Elmadağ-Ankara. Tel: 0 312 866 42 08

Görme Engellilere Hizmet Veren İlköğretim Okulları

Okulun Adı	İli ve İlçesi	Telefon
Oğuz Kaan Köksal Görme Engelliler İlköğretim Okulu	Adana Seyhan	0 322 256 49 54
Gören Eller İlköğretim Okulu	Ankara Altındağ	0 312 316 06 71
Mitat Enç Görme Engelliler İlköğretim Okulu	Ankara Yenimahalle	0 312 213 23 76
Yahya Çavuş Görme Engelliler İlköğretim Okulu	Çanakkale Gelibolu	0 286 566 29 33
Denizli Görme Engelliler İlköğretim Okulu	Denizli	0 258 377 11 45
Ali İhsan Arslan Görme Engelliler İlköğretim Okulu	Diyarbakır	0 412 228 78 14
Erzurum Görme Engelliler İlköğretim Okulu	Erzurum	0 442 342 42 80
GAP Görme Engelliler İlköğretim Okulu	Gaziantep	0 342 323 01 24
Veysel Vardar Görme Engelliler İlköğretim Okulu	İstanbul Sarıyer	0 212 201 12 92
Türkan Sabancı Görme Engelliler İlköğretim Okulu	İstanbul Üsküdar	0 216 651 50 02

Aşık Veysel Görme Engelliler İlköğretim Okulu	İzmir Bornova	0 232 388 73 82
Kayseri Görme Engelliler İlköğretim Okulu	Kayseri Kocasinan	0 352 351 04 04
Ertuğrul Gazi Görme Engelliler İlköğretim Okulu	Kahramanmaraş	0 344 215 55 31
Selçuklu Görme Engelliler İlköğretim Okulu	Konya Selçuklu	0 332 241 04 42
Cemil Meriç Görme Engelliler İlköğretim Okulu	Niğde	0 388 232 32 20
Mehmet Akif Ersoy Görme Engelliler İlköğretim Okulu	Tokat	0 356 228 07 30

Görme engelliler hangi işlerde çalışabilirler?

Görme engellilerin başarılı olduğu alanlar, kendilerine sağlanan olanaklara ve teknolojik gelişmelere göre değişmektedir. Bu nedenle görme engellilerin çalıştığı ve başarılı olduğu meslekler ülkeden ülkeye farklılıklar gösterir. Görme engellilerin yapabileceği işler ve meslekler arasında avukatlık, müzisyenlik, sosyal, fen ve matematik, edebiyat, din, felsefe, yabancı dil dallarında öğretmenlik; ekonomi, sosyoloji, psikoloji dallarında uzmanlık; çeşitli kurumlarda yöneticilik, yazılı veya sözlü tercümanlık, bilgisayar operatörlüğü ve programcılığı, sekreterlik ve telefon santralçiliği, danışma memurluğu, radyo televizyon ve gazetecilik görevleri, montajcılık, bazı tamir işleri, paketleme ve çeşitli el işleri sayılabilir.

Görme engellilerin kullandığı özel araç-gereçler nelerdir?

Görme engelliler günlük yaşamlarında, eğitimleri sırasında ve işyerlerinde, özel olarak üretilmiş çeşitli araçlardan yararlanmaktadırlar. Örneğin, rakamları kabartma noktalarla gösterilen saatler, konuşan hesap makineleri, derece, tansiyon, kan şekeri ölçen aletler, paraları renkleri sesli olarak belirten cihazlar, fen, matematik, coğrafya derslerinde kullanılan özel araçlar, özel gözlükler, büyüteçler, bilgisayarlar, mutfak aletleri görme engellilerin yararlandığı bazı araçlardır. Ancak, bu araçların önemli bir kısmı yurt dışından temin edilebilmektedir. Özel yapılmış aletler sayesinde görme engelli kişiler birçok işlerini başkalarına bağımlı olmadan kendi başlarına yapabilmektedirler.

Görme engelli bir kişi özel olarak yapılmış kabartma haritalar sayesinde ülkelerin, şehirlerin, dağların, denizlerin, nehirlerin bulunduğu yerleri ve yönleri zihninde canlandırabilmekte; geometri çizim araçlarıyla her türlü şekil kavramını çizip algılayabilmekte; konuşan elektronik araçlar yoluyla saatleri bilmekte, hesap yapmak, çeşitli şeyleri ölçmek/tartmak olanağına kavuşmaktadır. Ekran okuyucu programlar sayesinde bilgisayar kullanabilen görme engelliler internette rahatça dolaşarak her türlü bilgiye ulaşabilmektedirler.

Görme engellilere özgü araç gereçlerin bir bölümü Altı Nokta Körlere Hizmet Vakfı tarafından sağlanırken özellikle ders araç ve gereçleri Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Ders Aletleri Yapım Merkezi'nden temin edilebilmektedir. Tel: 0 312 212 60 50 / 0 312 866 42 08

Görme engelliler alanında istismar var mıdır?

Toplumun genelinde olduğu gibi görme engelliler alanında da çeşitli biçimleriyle istismar ve istismarcılık bulunmaktadır. Gerek gören gerekse kör bazı kötü niyetli kişiler, halkın görme engellilere karşı iyi duygularını kullanarak bu duyguları paraya dönüştürmek için birtakım çalışmalar yürütmektedirler. Bunlardan birisi, derme çatma konser gruplarıyla okulların ve sayfiye yerlerinin taranması ve “Okul yaptırıyoruz, huzurevi yaptırıyoruz, körlere eğitim ve burs hizmetleri sunuyoruz” gibi

gerekçelerle zarf dağıtılarak para toplanmasıdır. Bu paralar denetimsiz bir biçimde konser organizatörleri tarafından kendi çıkarları için harcanmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı 1998 yılında çıkardığı bir genelgeyle bu grupların okullara girmesini yasaklamış ise de durumdan habersiz iyi niyetli yerel yetkililerin izniyle yer yer bu faaliyetlerin sürdürüldüğü bilinmektedir.

Görme engellilere hizmet amacıyla çalışan kimi dernek ve vakıfların iktisadi faaliyet çerçevesinde çeşitli tüketim malları satarak elde edilen gelirleri hizmete dönüştürme yönünde çabaları vardır. Bu son derece olağan ve yararlı bir faaliyettir. Ancak, bu gibi faaliyetleri istismar ederek kişisel çıkar sağlamaya çalışan kişi veya gruplar da bulunmaktadır. Bu nedenle bir faaliyetin istismar amacıyla yapılıp yapılmadığını anlamak için yurttaşların gelen kişilerden yetki belgesi istemeleri, satılan malzemelerde dernek veya vakfın adının, adresinin ve telefonlarının bulunup bulunmadığını incelemeleri, kuşkuya düşmeleri halinde ise bu telefonları arayarak bilgi edinmeleri gerekmektedir.

Görme engelliler alanındaki istismarın bir başka biçimi de görme engellinin bizzat kendisinin körlüğünü ve halkın acıma duygularını kullanarak bazı ayrıcalıklar veya çıkar elde etmeye çalışmasıdır. Onurlu bir görme engelli, herkesle eşit haklara ve yükümlülüklerle sahip olduğunun bilinciyle hareket edeceğinden, yurttaşların, acıma duygularını istismar etmeye kalkışan görme engellilere ödün vermemesi dayanışma ve yardım bilincinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması açısından son derece önemlidir.

Görme engellilere nasıl davranmalıyız?

Görme engelli birine yardımcı olmak istiyorsanız aşağıdaki uyarılar ve öneriler size yol gösterecektir:

- Yolda yürürken siz onun koluna girmemelisiniz, o sizin kolunuza girmelidir çünkü görme engellinin kaldırım kenarı veya merdiveni anlaması için yarım adım gerinizden gelmesi gerekmektedir.
- Merdiven inerken trabzandan yararlanması için yol gösterici olabilirsiniz.

- Kaldırım iniş ve çıkışlarında sürekli sözlü uyarılara gerek yoktur; sizi yarım adım geriden izlediği için biraz yavaşlamanız yeterlidir.
- Ona ismiyle hitap edin, aksi halde kiminle konuştuğunuzu anlayamayabilir.
- Konuşurken görmek veya kör gibi kelimeleri kullanmaktan çekinmeyin ve yanından ayrılacağınız zaman bunu ona sözlü olarak bildirin.
- Eğer size yol veya yön sorarsa, sözcüklerle kesin ve anlaşılır biçimde izah edin; elle işaret etmenin veya göze hitap eden işaretler kullanmanın yararı yoktur.
- Görme engelli birini uzaktan bağıarak yönlendirmeniz hem rahatsız edici hem de tehlikeli olabilir. Olanacağınız varsa yardım etmek için yanına gidin.
- Duraklarda hangi otobüsün geldiğini öğrenmek isteyip istemediğini sorabilirsiniz. Sizin otobüsünüz daha önce gelirse oradan ayrılacağınızı mutlaka belirtin.
- Yardıma ihtiyacı olmayan bir görme engelliye yardım etmeye kalkışmanız sadece size vakit kaybettirir.
- Kapıları yarı açık bırakmayın.
- Onunla daha önce tanımadığı bir odaya girerseniz onu odanın ortasında yalnız bırakmayın. Oturmak istediğinde onu bir sandalye veya koltuğa kadar götürün.
- Yemekte et varsa kesmekte yardım isteyip istemediğini sorabilirsiniz. Sofrada yemeklerin yerini ayrıntılı olarak tarif edin. Yemek açık büfe usulünde hazırlanmışsa kolunuza girip size eşlik eden görme engellinin tabağına istediği yemekleri almasına yardımcı olun.
- Yatılı konuk olarak evinize geldiğinde ona tuvaletin, gardrobun, pencerenin, prizın ve elektrik düğmesinin yerini gösterin. Ayrıca, lambaların açık olup olmadığını, elektrik düğmelerinin hangi yönde açık ya da kapalı olduğunu bilmek isteyebilir.
- Eğer arzu ederseniz sizinle körlüğü hakkında konuşabilir, ama bu eski bir hikayedir. Oysa sizin olduğu gibi, görmeyenin de ilgi duyduğu, hakkında konuşmak istediği başka pek çok konu vardır.

Görme Engelli Çocuğu Olan Ailelere Uyarılar ve Öneriler

- ◆ Görme engelli çocuk da bütün çocuklar gibi belirli gelişme aşamalarından geçerek büyür. Bir diğer deyişle; belirli gelişme aşamasındaki tüm davranış özelliklerine görme engelli çocuklarda da rastlanır. Bu nedenle çocuğunuzda gözlemlendiğiniz davranışlar karşısında telaşa kapılmadan önce bu davranışın onun gelişim evrelerine uygun olup olmadığını anlamak için çocuk psikolojisi ve gelişimiyle ilgili kaynakları okuyun. Karşılaşılan güçlüklerde çocuğunuzun görmemesine sığınmayın.
- ◆ Görmeyen çocuğunuzdan henüz ulaşmadığı aşamanın özelliklerini beklemeyin. Bir davranış veya becerinin ortaya çıkabilmesi için önce çocuğunuzun bünyesi yeterince gelişmiş olmalı (hazır olmalı), kasları, sinir sistemi, beyin gelişimi uygun olmalıdır. Ancak o zaman sizin sunacağınız olanaklar etkili ve yararlı olur.
- ◆ Çocuğunuz sizin istediğiniz hızda değil, doğuştan getirdiği büyüme hızında gelişecektir. Her çocuğun büyüme hızı birbirinden farklıdır. Çocuğunuz geri kaldı zannedip telaşlanmayın ve gereken olanakları sunmaya devam edin.
- ◆ Çocuğunuz bütün gelişim alanlarında aynı hızda ilerleme göstermez; telaşlanmayın. Örneğin; yürümeye çabalayan her çocukta konuşmadaki ilerlemeler yavaşlar, yürüdükten sonra kelime sayısında ve cümle kurmada ilerleme olur.
- ◆ Çocuğunuzun doğuştan bazı özellikleri kalıtsal olarak getirdiğini, aileden birine çektiğini unutmayın. Bu özellikleri görmemeye bağlayıp üzölmeyin.
- ◆ Görme engelli çocukta görme duyusunun yerini ağırlıklı olarak dokunma duyusu almaktadır. Dış dünyayı görerek tanıma yerine, elleriyle yoklayarak tanımakta, dokunma duyusu yoluyla elde ettiği izlenimlerle çeşitli kavramlar geliştirmektedir.

- ◆Görmeyen çocuklar cisimleri tanımak için ağızlarına görenlere kıyasla daha sık götürmektedir. Çocuğunuzun bu davranışını hijyen nedeniyle engellememeye çalışın.
- ◆Elleri göğüs hizasında birleştirmek çok önemlidir. İlerde iki el kullanarak yapılacak pek çok becerinin kazandırılması için iki el tutma, sallanan bir oyuncakçı iki elle yakalama gibi faaliyetleri teşvik edin.
- ◆Gören bebeğin kendiliğinden yaptığı tek elle ayak yakalama, iki elle tek ayağı yakalama, çapraz el ve ayak yakalama gibi oyunlarını, görmeyen bebeğinize siz yaptırmanızdır. Bu gibi hareketler, vücudunun kısımlarını tanımaya yardımcı olacağı gibi, zihninde mesafe kavramının gelişmesi için de temel oluşturmaktadır.
- ◆Bebeğinizi tek tip giydirmeyin, çeşitlendirin. Teninin çeşitli kumaşlarla temas etmesini sağlayın, böylece zihninde daha çok kavram oluşacaktır.
- ◆Gören bebekler, hoşlarına giden bir nesneye ulaşmak için çaba gösterir ve bu sayede emeklemeyi kendiliklerinden öğrenirler. Görmeyen bebekler ise kendiliklerinden emeklemez. Görmeyen bebeği sesli oyuncaklara ulaşması için emeklemeye teşvik etmelisiniz.
- ◆Görmeyen çocuklar sıklıkla başlarını öne eğerek. Bunu önlemek için bebeğinizi sadece sırt üstü yatmaya alıştırmayın. İhtiyaçları karşılandığı ve keyifli olduğu zamanlarda bebeğinizi alçağa yüzü koyun yatırın ve siz yüksekte oturun. Ona yüksekte konuşun, oyunlar yapın, böylece boynunu yukarı kaldırma ve tutma egzersizleri yaparak boyun kaslarını geliştirmesini ve başını dik tutmasını sağlamış olursunuz. Bunu yapılabilmesi için kolları üzerinde hareket etmesine yardımcı olun.
- ◆Bebeğinize yastıklar yapın ve içini nohut, fasulye, pirinç, mercimek gibi malzemelerle doldurun. Bebeğinizin bu farklı yastıklar üzerinde yüzükoyun ve sırtüstü yatarak değişik dokunma uyaralarıyla sert, yumuşak, iri-minik kavramlarını hissederek öğrenmesini sağlayın.

◆Yürümesi için yine sizin onu teşvik etmeniz gerekmektedir. Yürüdükten sonra değişik hareketleri siz öğretmelisiniz; koşmak, zıplamak, dizini bükmek, eğilmek, çömelmek, kolunu kaldırmak vb. Bunları öğretirken siz o hareketi kendi ellerinizle onun kol ve bacakları üzerinde yaptırmanızdır. Aynı zamanda da hareketleri isimlendirmeli ve tarif etmelisiniz. Bunları görmediği için kendi başına öğrenemez.

◆Ayak tabanları da avuç içiyle eşdeğerde, beyne bilgi göndermektedir. Hava ve ısı şartlarına uygun olarak, çocuğunuzun çıplak ayakla her yerde dolaşmasına izin verin ki zemin ve yüzey farklılıklarını öğrensin: Evde taş, parke, marley, fayans, mermer, halı... Dışarıda çimen, toprak, kum, çakıl, asfalt vb. Aynı zamanda cisimlerin özelliklerini öğrensin. İnce-kalın, soğuk-sıcak, sert-yumuşak, kısa-uzun, büyük-küçük gibi. Cisimlerin yapıldığı maddeleri de öğrensin: Plastik, tahta, kumaş, cam, metal vb. Bunları sürekli isimlendirerek anlatmalısınız. Dokunarak hissetmeden, sadece anlatılanları dinlemek fazla işe yaramaz.

◆Bütün çocuklar oyunla öğrenir. Günlük yaşam içinde pek çok işi, faaliyeti oyuna dönüştürebilirsiniz. Evde batıcı, yaralayıcı, canını yakabilecek nesnelere toplayın, görmeyen çocuğunuz dolaşmaktan, hareket etmaktan korkmasın.

◆Yeni yürümeye başladığında itilen, çekilen, ses çıkaran, hareket eden oyuncaklar alın. Oyuncakları da malzeme olarak çeşitlilik göstereyin: Tahta, kağıt, karton, bez, plastik, metal gibi. Elle sıkılan oyuncaklar da el kaslarının gelişmesine yardımcı olur. Seçtiğiniz oyuncaklarla pek çok kavramı çocuğunuza dokunma duygusu aracılığıyla öğretebilirsiniz. Düz, pütürlü, sivri, yamuk, eğri, yuvarlak, köşeli gibi.

◆Görmeyen çocukların sesli uyarılara ve müziğe karşı daha ilgili oldukları gözlemlenmektedir. Zihninde kavramların sınırlı kalmaması ve hareketsizleşmemesi için çocuğunuzun sadece sesli uyarıları ve müziği dinleyerek zaman geçirmesine izin vermeyin.

◆1-1,5 yaş civarlarında kol, bacak, baş, karın gibi organları vücudunda ve kendi vücudunuzda gösterin. Daha sonra başının bölümlerini; ağız, burun, kulak, saç, kaş, diş ve el ve ayak parmaklarını tanıttın. Hemen hemen aynı

sıralarda hayvan seslerini öğretebilirsiniz. En iyi öğrenmeyi sağlamak için gerçeğini dinletmeli, hatta mümkünse o hayvanlara dokunmasını sağlamalısınız.

◆Gören çocuklar dış dünyadaki nesnelere bir bakışta algırlar. Görmeyen çocuklar ise bir nesneyi ellerine aldıkları zaman bir parçasını, sonra diğerini, sonra sırayla kalan kısımlarını yoklarlar. Bu nedenle, parçadan bütüne doğru ilerlerler. Böylece, görmeyenlerin zihninde kavramlar parçadan bütüne doğru gelişir. Görmeyen çocuklara da bir şey öğretirken mutlaka alt basamaklara bölmeli ve aşama aşama öğretmelisiniz.

◆Mekan algısı ve zihinsel harita geliştirebilmesi için önce odasını, kapıdan başlayarak duvarları yoklatarak ve sırayla eşyaları tanıtarak öğretmelisiniz. Evde eşyaların yerini sıkça değiştirmeyin ki evin düzenini, odaların yerini öğrenebilsin.

◆Çocuğunuzu parklara götürün, koşturun, kaydırın. Kendi başına hareket edebilmesi için bağımsız hareket yöntemlerini öğretin.

◆Yemek yeme becerilerini kazanabilmesi için kaşıkla yedirin. Pütürlü yemeye alışabilmesi için yemekleri püre şekline dönüştürmekten sakının.

◆Körlük tiklerinin gelişmesini önlemek için, hareketsiz kalmasını, canının sıkılmasını önleyin.

◆Mümkün olduğu kadar onu her yaşta, tüm vücudunu kullanarak yapabileceği hareketlere ve faaliyetlere yönlendirin.

Türkiye’de Engellilerin Yararlandığı Haklar ve Olanaklar

Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Bildirgesi’ne göre engelli; kişisel veya sosyal yaşayışında kendi kendine yapması gereken işleri bedensel veya zihinsel kabiliyetlerinde kalıtımsal veya sonradan meydana gelen herhangi bir noksanlık sonucu yapamayan kişidir. Sakat Kişilerin Hakları Bildirgesi’nde engelli tanımı şöyle yapılmaktadır. “Normal bir kişinin kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendisine yapması gereken işleri, bedensel veya ruhsal yeteneklerindeki kalıtımsal ya da sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapamayanlar”.

5378 Sayılı Engelliler Kanunu engelliği şöyle tanımlar: Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise engelliliğin sağlık yönüne ağırlık veren bir tanımlama ve sınıflama yapmıştır:

- Noksanlık (Impairment): “Sağlık bakımından *noksanlık* psikolojik, anatomik veya fiziksel yapı ve fonksiyonlardaki bir noksanlığı veya dengesizliği ifade eder.”
- Özürlülük (Disability): “Sağlık alanında *sakatlık* bir noksanlık sonucu meydana gelen ve normal sayılabilecek bir insana oranla bir işi yapabilme yeteneğinin kaybedilmesi ve kısıtlanması durumu ifade eder.”
- Maluliyet (Handicap): “Sağlık alanında *maluliyet* bir noksanlık veya sakatlık sonucunda, belirli bir kişide meydana gelen ve o kişinin yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel durumuna göre normal sayılabilecek faaliyette bulunma yeteneğini önleyen ve sınırlayan dezavantajlı bir durumu ifade eder.”

Engelli haklarından kimler yararlanabilir?

Ülkemizde engelli haklarından yararlanmak için; bireyin en az yüzde 40 oranında engelli olduğunu, Sağlık Bakanlığı tarafından engelli sağlık kurul raporu vermeye yetkilendirilmiş bir hastaneden aldığı raporla belgelemiş olması gerekir.

Engellilik raporunun usul ve esasları, Sağlık Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının müştereken hazırlayacağı bir yönetmelikle belirlenir. Daha önce Özürlülük Ölçütü, Sınıflandırılması ve Özürlülere Verilecek Sağlık Kurul Raporları Hakkında Yönetmelik adını taşıyan söz konusu yönetmelik 20 Şubat 2019 tarihinde yürürlükten kaldırılarak yerine erişkinler ve çocuklar için olmak üzere iki ayrı yönetmelik getirilmiştir.

Erişkinler için Engellilik Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik ve 18 yaş altı çocuklar için Çocuklar için Özel Gereksinim Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik (ÇÖZGER) yürürlüğe girmiştir.

Eski yönetmelikte geçen engellilik ve ağır engellilik gibi ifadelerde de değişiklikler yapılmıştır. Erişkinler için ağır engelliliğin karşılığı olarak “tam bağımlı birey” ifadesi kullanılacağından “kısmı bağımlı birey” ve “bağımsız birey” ifadeleri de hafif engelliliğin karşılığı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Çocuklar için ise engellilik ifadesi yerine “özel gereksinimli birey” ifadesi kullanılmakta ve rapora engel oranı yazılmamaktadır.

Eski yönetmeliğe göre alınan üzerinde “süreklî” ya da “süresiz” yazan raporların yenilenmesine gerek yoktur. Süreli olan raporlar da süresi bitimine dek geçerlidir.

Eski yönetmeliğe göre engelli çocukların özel eğitim almaları için gerekli olan engel oranı en az yüzde 20'dir. ÇÖZGER'e göre yüzde 20 engel oranının karşılığı;

1.kategori olan "özel gereksinim var (ÖGV)" ibaresidir.

Diğer kategorilerdeki gereksinim düzeyleri ve karşılığı olan engellilik oranları şunlardır:

2. kategori; hafif düzeyde özel gereksinim var: Yüzde 40-49

3. kategori; orta düzey özel gereksinim var: Yüzde 50-59

4. kategori; ileri düzeyde özel gereksinim var: Yüzde 60-69

5. kategori; çok ileri düzeyde özel gereksinim var: Yüzde 70-79 (Ağır engelli olduğu kabul edilir)

6. kategori, belirgin düzeyde özel gereksinim var (BÖGV): Yüzde 80-89 (Ağır engelli olduğu kabul edilir)

7. kategori; özel koşul gereksinimi var (ÖKGV): Yüzde 90-99 (Ağır engelli olduğu kabul edilir)

Dikkat!

Sağlık kurulu raporuna, teslim alındığı tarihten itibaren 30 gün içinde itiraz edilebilir. Bu süre içinde itiraz edilmeyen raporlar kesinleşir. Hakem hastane kararıyla süresinde itiraz edilmeyerek kesinleşen rapor hakkında aynı gereksinim alanıyla ilgili yeni rapor başvurusu en erken altı ay sonra kabul edilir. "Sürekli" ibareli ÇÖZGER raporu olanlar 18 yaşını doldurduklarında raporları geçersiz olur.

18 yaşını doldurduktan sonra üç ay içinde Erişkinler için Engellilik Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre rapor alınmalıdır. Engelli bireyin geçici olarak bazı haklardan yararlanmasına imkan veren "sürekli" raporu olanların, hak kaybına uğramamaları için rapor bitimine altı aydan az süre kalması şartıyla raporlarını yenilemelerinde yarar vardır.

Sağlık Kurulu raporuna başvuru nasıl yapılır?

Engelli sağlık kurul raporu işlemlerine; Sağlık Bakanlığı Randevu Sistemi telefonu olan ALO 182 hattı üzerinden, rapor vermeye yetkili bir hastaneden sağlık kurul randevusu alınarak başlanabileceği gibi, yeni bir düzenleme yapıncaya dek bizzat hastane başhekimliklerine dilekçeyle başvurarak ya da Türkiye İş Kurumu, Defterdarlık/Vergi Dairesi, Sosyal Güvenlik Kurumu, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü gibi kurum ve kuruluşların sevkiyle de başlanabilir.

Sağlık Kurulu raporlarından ücret alınıyor mu?

Sağlık Bakanlığı tarafından yayınlanan Kamu Sağlık Hizmetleri Satış Tarifesi Usul ve Esaslarına göre; Bakanlar Kurulu Kararı gereğince Sağlık Bakanlığına bağlı hastanelerden; gaziler, şehit ve gazi dul ve yetimleri, engelliler, öğrenciler ve 2022 sayılı Kanun kapsamındaki kişilerden sağlık kurulu rapor bedeli alınmayacağı kararlaştırıldığından, bu kişilerden ücret talep edilemez. Ancak, engelliler tarafından talep edilen silah ruhsatı, ehliyet raporu, ÖTV indirimli araç raporu ve refakat raporu gibi raporlar için ücret talep edilecektir.

Hakların kullanımında,
bireye ait en son tarihli
rapor geçerlidir.

Engelli Kimlik Kartı nasıl alınır?

Engelli bireyler, engelli sağlık kurul raporu ya da ÇÖZGER raporuna istinaden, engelli kimlik kartı alabilirler. Hakların kullanımı için engelli kimlik kartı alınması zorunlu değildir. Kart almayan bireyler, engelli sağlık kurul raporunun aslını beyan ederek de hak ve hizmetleri talep edebilirler.

Engel oranı yüzde 40 ve üzerinde engelli sağlık kurul raporu olan yetişkinler ile ÇÖZGER raporu olan çocuklar, engelli kimlik kartı/özel

gereksinimli birey kartı alabilirler. Ağır engellilerin engelli kimlik kartında “refakatli” ibaresi bulunur. 20 Şubat 2019 tarihinden sonra erişkinler için düzenlenen raporda “tam bağımlı engelli birey” ifadesi olanlar ile raporunda “Çok ileri düzeyde özel gereksinim var (ÖGV)”, “Belirgin ÖGV” ve “Özel koşul gereksinimi var (ÖKGV)” ifadeleri olan çocuklar ağır engelli sayıldıklarından bu kişilere de “refakatli” ibareli kart düzenlenir.

Sağlık kurul raporunun aslı gibidir fotokopisi, iki fotoğraf (15 yaş üzerinde olanlar için) ve nüfus kağıdı fotokopisiyle birlikte illerde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerine, ilçelerde Sosyal Hizmet Merkezlerine başvuru yapılır.

Engelli Sağlık Kurulu Raporu/ÇÖZGER Raporu olanların hakları nelerdir?

Hakların kullanımında rapor örneği: Alınan raporlar hastaneler tarafından e-rapor sistemine kayıt edilmektedir. Eski tarihli raporlar da süresi içinde geçerli olduğundan, bu raporların e-rapor sistemine kayıt edilmesi zorunludur. Ancak, bu konuda sorumluluk Sağlık Bakanlığına ve ilgili hastanelere aittir. Hastaneler sağlık kurul raporu kayıt defterlerini 20 yıl süreyle saklamak zorundadır. Elinde rapor aslı olanlar rapor aldıkları hastaneye başvurarak e-rapor sistemine kayıt edilmesini talep edebilirler.

Bireyler sisteme kayıtlı raporlarını, kişisel e-Nabız sisteminden görebilecektir. Hakların kullanımında bu sistemden çıktısı alınan rapor örneğinin üzerine “aslı gibidir” kaşesi bastırmaya gerek yoktur. İlk kez e-Nabız kullanıcısı olacak kişiler, e-Devlet (www.turkiye.gov.tr) üzerinden e-Nabız sistemine giriş yaparak profil ayarları üzerinden e-Nabız şifresi oluşturmalı ya da kendi aile hekimine başvurarak e-Nabız için geçici şifre edinmelidir. Şifreyle giriş yapılacak sayfa: <https://enabiz.gov.tr/>

Engelli sağlık kurul raporu, tek başına hakların kullanımını sağlamaz. Hakların kullanımı, ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından belirlenir. Engellilere yönelik belirlenmiş haklarda zaman içinde değişiklik olabileceğinden, kaynak olarak verdiğimiz ilgili mevzuatın gözden geçirilmesinde yarar vardır.

► Engellilerin Yararlandığı Kamusal Kazanımlardan Bazıları ◀

Su indirim: Bulduğunuz il/ilçe belediyesinin engellilere su indirimini yapıp yapmadığını ilgili birimden öğreniniz. Eğer indirim yok ise belediyeden bunu talep edebilirsiniz. Ev sahipleri ve kiracıların su indirimini başvurusunda evin deprem sigortası belgesini göstermeleri gerekmektedir. Ev sahipleri tapu belgesiyle, kiracılar kira kontratıyla, lojmanda oturanlar ise lojman dağıtım belgesiyle başvuru yaparlar. Engelli sağlık raporunun aslı gibidir belgesi, nüfus kağıdı fotokopisi ve engelli kişi adına varsa vasi belgesi gerekmektedir. Ankara’da su indiriminden (yüzde 50 oranında) yararlanmak için 18 yaşını doldurmuş olmak gerekmektedir; yeni bir düzenleme yapıncaya dek bu koşul geçerlidir.

Elektrik faturasında destek yardımı: Düzenli sosyal yardım alanların (engelli aylığı alanlar) elektrik faturalarının bir kısmı devlet tarafından ödenmektedir. Konu hakkında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından bilgi alınabilir. Evlerinde solunum cihazına bağlı hastası olanların elektrik borcu olduğunda eğer elektrik dağıtım şirketine engelli raporlarıyla bildirim yapmışlarsa borçlarına karşılık elektrik kesintisi uygulanmaz.

Müze ve ören yerleri: Özel sektör tarafından işletilenler hariç, giriş ücretsizdir.

Şehir içi ulaşım: Belediye otobüsleri, özel halk otobüsleri, metro seferleri, TCDD ve Deniz Yollarının şehir içi/dışı seferleri engellilere ücretsizdir. “Ağır engelli”, “tam bağımlı birey” ya da çocuklar için “Çok ileri düzeyde özel gereksinim var (ÖGV)”, “Belirgin ÖGV” ve “Özel koşul gereksinimi var (ÖKGV)” ibareli raporu olanların bir refakatçisi (engelli kişiyle birlikte olmak şartıyla) ücretsiz ulaşımdan yararlanır. Yasaya göre aylık biniş sınırlaması söz konusu değildir. Aylık sınırlama getiren belediyelere karşı, Kamu Denetçiliği Kurumu’na (KDK) başvurulabilir. KDK’nın tavsiyesine uyulmadığı takdirde en güvenceli yol, yargı yoludur. *Bakınız: 4736 sayılı 08.01.2002 tarihli Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Ürettikleri Mal ve Hizmet Tarifeleri ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.*

Şehirlerarası otobüslerde indirim: Sadece engelli bireyin kendisi indirimden yararlanır. Otobüs firmaları, en az yüzde 40 oranında engelli olduğunu belgeleyen kişilere; 20 koltuğa kadar olan taşıtlar için bir kişiye, 20 koltuktan fazla koltuğa sahip taşıtlar için ise en fazla iki kişiye geçerli ücret tarifesi üzerinden bilet ücretinde yüzde 40 indirim uygular. Ancak, aynı taşıtla taşınacak engelli yolcu sayısının 20 koltuğa kadar olan taşıtlarda birden fazla, 20 koltuktan fazla koltuğa sahip taşıtlarda ise ikiden fazla olması halinde, her fazla engelli yolcu için, geçerli ücret tarifesi üzerinden bilet ücretinde yüzde 30 indirim uygulanır. Bu fıkraya uymayan yetki belgesi sahiplerine beş kez uyarma cezası verilir. Terminalerde firmalarla bu konuda uyumsuzluk yaşanması durumunda terminalde görevli zabıtayla birlikte tutanak hazırlanarak Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığına CİMER üzerinden şikayette bulunulabilir. CİMER iletişim numarası; ALO 150'dir. *Bakınız: Karayolları Taşıma Yönetmeliği*

Hava yollarında indirimi: Türk Hava Yolları için; iç hat biletlerinde yüzde 20 indirimden, dış hat biletlerinde yüzde 25 indirimden faydalanılır. Ağır engelli olan yolcuların refakatçileri de indirimli bilet alabilir. Özel ihtiyacı olan yolcular 48 saat öncesinde ilgili hava yollarının müşteri hizmetlerini arayarak ihtiyaçlarını bildirmelidir. Diğer havayolları için müşteri hizmetlerini arayabilirsiniz.

Devlet Tiyatroları: Oyunlar engelliler için ücretsizdir.

Sinemalar: 22 Ekim tarihinde çıkarılan Sinema Film Değerlendirmesine İlişkin Yönetmelik ile engellilere sinema biletlerinde yüzde 50 indirimli satış uygulaması hayata geçirilmiştir.

Engelli seçmenler için düzenleme yapılması: Seçim Kurulları seçimlerde oy kullanacak engelliler için oy kullanma alanlarını engellilere uygun hale getirmekle yükümlüdürler. Seçmen kaydı sırasında engelli sağlık raporunu sunmalısınız. Yatağa bağımlı olup evden çıkamayacak durumda olduklarını hekim raporuyla tespit ettiren seçmenler, evlere oy sandığı talebinde bulunabilirler.

Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun: Gizli oy hakkını şablonla kullanmak isteyen görme engelliler için Yüksek Seçim Kurulu (YSK) onay vermesine karşın, henüz şablonları bastırarak tüm seçim sandıklarına ulaştırma yoluna gitmemiştir.

Belediye hizmetleri: Büyükşehir, il, ilçe ve belde belediyeleri engellilere yönelik çalışmalar yapmakla yükümlüdürler. Yaşadığınız il/ilçe belediyelerine müracaat ederek ya da internet sitelerinden engellilere yönelik hizmetleri öğrenebilirsiniz. *Bakınız: Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve Belediye Kanunu.*

Muayenede öncelik hakkı: Tüm hastanelerde ve aile hekimliklerinde, engellilere muayene sırasında öncelik hakkı vardır. Genelgeye göre engelliler, acil vakalardan sonra ikinci sırada önceliklidir. Hastanede yapılan röntgen, EKO, EKG gibi işlemlerde de öncelik hakkı vardır. *Bakınız: Sağlık Bakanlığı Genelgesi 2010/73 ve 80 sayılı.*

Engelsiz Sağlık İletişim Merkezi (ESİM): 112 Acil Çağrı Merkezini kullanamayan işitme engelli bireylere, işaret dilinde 7/24 görüntülü destek veren internet mobil uygulamasıdır. 112 Acil Ambulans hizmetinde GPS kullanarak konum ve olay yeri fotoğrafı gönderebilirler. İnternet yoksa SMS üzerinden koordinat göndererek ESİM ile bağlantı kurulabilir. ESİM; Merkezi Hekim Randevu Sisteminden (MHRS) randevu verilmesinde, poliklinik ve sağlık kurulu görüşme ve değerlendirmelerinde kullanılabilir. Bunun için; Engel Tanımayan Mobil Uygulaması akıllı cep telefonuna indirilir. SMS ücretleri Bakanlık tarafından karşılanmaktadır. Engelli tarifesiinden faydalananlar için veri haberleşmesi ücretsizdir.

Çocukların aşı programları: Okula gidemeyen özel gereksinimli çocukların aşıları aile hekimliklerinde yapılır.

TOKİ kura çekilişinde haklar: TOKİ kampanyalarında uygun şartları taşıyan engelliler, engellilere ait kuraya katılırlar. Kurada çıkmayanlar, genel kuraya katılabilirler.

Bakıma muhtaç yakını olan erbaş ve erler hakkında: Bakıma muhtaç anne, baba, eş veya çocuğu olan erbaş ve erler, ailesinin ikametine yakın

bir garnizonda askerlik yapabilmek için buldukları ildeki askerlik şubesine ya da Kuvvet Komutanlıklarına dilekçeyle başvurabilirler. *Bakınız: TSK Erbaş ve Er İşlemleri Yönergesine göre (Sayfa 8-2 Madde 5/a).*

Zihinsel engelli çocuklar için vasi kararı çıkarılması: Bu çocuklar için vasilik almak isteyenler, çocuk 18 yaşını doldurduğunda Sulh Hukuk Mahkemesine başvurmalıdır. Haklarında vasi kararı alınanlar seçme hakkını kullanamazlar. Çocuğun engelli sağlık raporuyla başvuru yapılır. Bu dava için pul parası ödenir, dosya masrafı ödenmez. Ankara’da Sulh Hukuk Mahkemesi için Dışkapı Adliye Ek Binasına başvuru yapılır.

Pasaport alma: Pasaport Kanunu’na göre; diplomatik, hususi, hizmet damgalı pasaport alanların ergin olsalar dahi yanlarında yaşayıp evli bulunmayan ve çalışmayan aynı zamanda engelleri nedeniyle sürekli bakıma muhtaç durumda olduğu sağlık kurulu raporuyla belgelenen çocuklarına da hak sahibi kişinin pasaportuyla aynı sürede geçerli pasaport verilir. Kanunda geçen “bakıma muhtaç” ibaresinin karşılığı; yetişkinler için “ağır engellilik” ya da “tam bağımlı birey”, ÇÖZGER raporunda ise; “çok ileri düzeyde özel gereksinimi var”, “belirgin düzeyde özel gereksinimi var” ve “özel koşul gereksinimi var” ifadeleridir. Zihinsel engelli çocuklar için; veli, vasi veya kayyum kararı ve muvafakat belgesi (hakkında vasi kararı varsa, vasilik belgesi) beyan edilmelidir.

Uydu yayını ve internet hizmetleri: TV yayını hizmetlerinde (Digitürk, Türksat Uydunet Hizmetleri, Türkcell Superonline gibi), telefon/internet hizmetlerinde (Türk Telekom Sabit Hat, cep telefonları, Superonline, TTNET ve Fiber İnternet, D Smart gibi) indirimli tarifeler mevcuttur.

Bayilikler: On sekiz yaşını dolduran zihinsel yetersizliği olmayan ve vesayet altında bulunmayan her engelli birey Milli Piyango Genel Müdürlüğü tarafından verilen Sayısal Oyunlar Bayilikleri için başvuru yapabilir. *Bakınız: <http://www.millipiyango.gov.tr/node/22>*

Askerlikten muafiyet ve temsili askerlik uygulaması: Engelli ya da herhangi bir hastalığı olan bireylerden, kendilerine askerlik çağrı belgesi (celp) gelenler, aile hekimleri ile iletişime geçerek mevcut engelli sağlık kurul raporlarını beyan ederler. Aile hekimi, engelli bireyi, Türk Silahlı

Kuvvetleri, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı Sağlık Yeteneği Yönetmeliğine uygun inceleme yapan en yakın hastaneye sevk eder. Bu hastanelerde bireyin incelenmesi sonucu “askerliğe elverişli değildir” ya da “askerliğe elverişlidir” raporu düzenlenir. Bu rapor sonucuna göre işlem yapılır. Askerliğe elverişli olmamak için verilen raporda en az yüzde 40 engelli olma zorunluluğu bulunmamaktadır. Yüzde 40’dan az engelli olanlar için de askerliğe elverişsiz raporu verilebilir.

Askerlikten muaf olan, en az yüzde 40 engel oranına sahip gençler, her yıl mayıs ayında Engelliler Haftasında yapılan bir günlük temsili askerlik törenine katılabilirler. Bu törene katılmak isteyenler her yılın nisan ayında, yaşadıkları yerdeki en yakın askeri birliğe başvurmalıdır.

PTT’den engellilere kütüphane hizmeti: Ulaştırma ve Alt Yapı Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı arasında imzalanan protokolle Halk Kütüphanelerinden yararlanamayan, hayatlarını eve bağımlı olarak devam ettirmek durumunda olan hasta, yaşlı ve engelli yurttaşların kütüphane hizmetinden yararlandırılması amacıyla özel bir tarife belirlenmek suretiyle verilen hizmettir.

Bu hizmet Aksaray, Amasya, Balıkesir, Bartın, Batman, Burdur, Çanakkale, Çankırı, Elazığ, Erzincan, Gaziantep, Isparta, Kırıkkale, Kırşehir, Muğla, Nevşehir, Osmaniye, Sakarya, Samsun ve Uşak olmak üzere 20 il merkezinde uygulanmaktadır. Hizmet kapsamındaki gönderiler Kayıtlı Posta Maddeleri Otomasyonu Sistemi ile taahhütlü olarak teslim alınıp teslim edilmekte, Posta ve Telgraf Ücret Tarifesinin 17.20 sırasında belirtildiği şekilde ücretlendirilmekte, gönderi ücreti Halk Kütüphanelerince ödenmektedir. *Bilgi için:*
https://www.ptt.gov.tr/Sayfalar/Kurumsal/PttKurumsal.aspx#ptt_sosyal_sorumluluk_projeleri

Posta ve Telgraf Ücret Tarifesinde görme engellilerle ilgili hususlar: Görme engellilere özgü yazı içeren gönderiler (sekogramlar), özel hizmet ücreti hariç, posta ücretinden muaftır. Boyut, mektuplarda olduğu gibidir. Son ağırlık; yurtiçi 5 kg, yurtdışı 7 kg olarak belirlenmiştir. Kayıtlı görme

engellilere özgü yazıların ücreti ağırlığına bakılmaksızın yurtiçinde 5,20 TL, yurtdışında ise 14,50 TL'dir.

Yurtdışı (KKTC hariç) kayıtlı görme engellilere özgü yazılar kabul edilmez. Yurtdışı kayıtlı görme engellilere özgü yazılara ülke gruplarına göre uçak özel hizmet ücreti ayrıca ilave edilir. KKTC sivil adresli kayıtlı/kayıtsız görme engellilere özgü yazıların uçak özel hizmetiyle gönderilmesinin talep edilmesi halinde yurtdışı birinci grup ülkeler uçak özel hizmeti ücreti alınır.

Yurtdışı kayıtsız görme engellilere özgü yazıların uçak özel hizmetiyle gönderilmesinin talep edilmesi halinde ülke gruplarına göre uçak özel hizmet ücreti ilave olarak alınır. Yurtiçi kayıtlı/kayıtsız görme engellilere özgü yazılar uçak özel hizmeti ile gönderilmesinin talep edilmesi halinde yurtiçi uçak özel hizmet ücreti ilave edilir. *Ülke grupları için uçak özel hizmeti bölümüne bakınız:*

https://www.ptt.gov.tr/Lists/Tarifeler/Attachments/30/posta%20ve%20telgr af%20%C3%BCret%20tarifesi_20190716.pdf (Erişim Tarihi: 01.09.2019)

Engellilerin bankalardan kredi alması: Engelli ve evde bakım aylıkları beyan edilerek kredi çekilemez. Engelliler, kredi notunun yüksek olması veya sigortalı bir işte çalışıyor olması halinde bankalardan kredi alabilirler.

“Görme engellilerin pratikte karşılaştığı sıkıntılar, yasal sınırlılıklardan değil, söz konusu mevzuatın uygulanması sırasında uygulayıcıların yeterli bilgiye sahip olmamalarından kaynaklanmaktadır.”

Görme engelli bireylerin noter, banka ve tapu işlemlerinde iki tanık zorunluluğu var mıdır?

2005 yılından önce bankalar, noterler ve tapu müdürlüklerinde işlem yapan görme engelli bireylerden, işlemin geçerli sayılabilmesi için iki tanık istenmekteydi. Ancak, 5378 sayılı Yasa ile birlikte Türk Borçlar Kanunu ve Noterlik Kanunu'nda yapılan değişikliklerle, işlemlerin geçerli sayılması için bu zorunluluk kaldırılmış; tanık bulundurmamak görme engellinin isteğine bırakılmıştır. Türk Borçlar Kanunu'nun 15. maddesine göre; görme engellilerin talepleri halinde imzalarında tanık aranır; aksi takdirde imzalarını el yazısıyla atmaları yeterlidir.

18 Haziran 2016 tarihinde yayınlanan Bankacılık Hizmetlerinin Erişilebilirliğine Dair Yönetmelik, bankacılık hizmetlerinin engellilerin erişimine uygun hale getirilmesi için gerekli düzenlemelerin 01.01.2018 tarihine kadar tamamlanmasını zorunlu hale getirirken 8/4 maddesinde "Görme engelli müşteriler, bankacılık hizmetlerine ilişkin sözleşmelerle ilgili bilgi edinme ve inceleme haklarını kullanmaları akabinde sözleşmeye imza atabilirler. Bu kapsamda, kişinin talebi olmaksızın, engelli müşterilere yönelik farklı bir uygulamaya gidilmez" diyerek iki tanık zorunluluğunu kaldırmıştır.

KOSGEP Desteği: KOSGEB, Uygulamalı Girişimcilik Eğitimine katılarak sertifika alan ve ilan edilen işin niteliğinde olması kaydıyla başvurduğu iş planı kabul edilene 60 bin ile 370 bin TL arasında değişen hibe desteği vermektedir. Asgari prim gün sayısına ulaşan işletme için girişimcinin; genç, kadın, engelli, gazi veya birinci derecede şehit yakını olması durumunda her bir performans döneminde belirlenen tutarlara beş bin TL eklenir. KOSGEB desteğinden işsiz ve emekli olup kendi işini kuran herkes yararlanabilmektedir. *Bakınız:*

<https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekler/6312/girisimcilik-destekleri>

İş-Kur Projeleri: İş-Kur, kendi işini kurmak isteyen çalışmayan ve emekli olmayan, kuracağı işle ilgili mesleki eğitim sertifikasına sahip engellilere, İş-Kur internet sitesinin duyurular bölümünde yayınlanan başvuru rehberine göre hazırlayacakları projenin kabulü halinde 2019 yılı itibariyle 50 bin TL hibe vermektedir. *Bilgi için: 81 ilde bulunan Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüklerinden veya Hizmet Merkezlerinden ya da 444 75 87 numaralı telefondan ayrıntılı bilgi alınabilir.*

Engelli kişilerin İş-Kur kaydı: İş arayan engelliler ve işverenlerin, İŞKUR portalına kayıt yaptırarak veya şahsen İŞKUR'a kayıt olmaları zorunludur. Kayıt yaptıran engelli birey öncelik hakkına sahip olduğunu beyan eder. 14 yaşını dolduran, yüzde 40 ve üzeri tüm engelliler İŞKUR'a kayıt yaptırabilirler. *Bilgi için: <https://www.iskur.gov.tr/isveren/engelli-istihdami/>*

20 Şubat 2019 tarihi sonrası ÇÖZGER raporu alan çocukların ise yüzde 40 engel oranının karşılığı olan en az ikinci kategori (hafif düzeyde özel gereksinimi var) özel gereksinimi belirtilmiş olmalıdır. Bu nedenle çocukları için ÇÖZGER raporu alanların, çocuklarının raporuna, çalışabileceklerine dair ibare ve çalıştırılmayacakları iş alanlarını yazdırmalarında yarar vardır. Çünkü raporlarında *herhangi bir işte çalışamaz* bilgisi olanların engelli kaydı alınmamaktadır.

► Engelli Bireylerin Eğitimle İlgili Hakları ◀

Anayasamıza göre herkes için zorunlu ve parasız olan ilköğretim hakkı, engelliler için de geçerlidir. Bunun yanında Anayasamızın 42. maddesine göre devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır. 2012 tarihli 6287 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile zorunlu eğitim süresi 12 yıl olmuştur. İlk ve ortaöğretim hakkından yararlanmak isteyen özel gereksinimli bireylerin Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Rehberlik ve Araştırma Merkezlerine (RAM) veya İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine başvurmaları gerekmektedir.

Özel Eğitim: 20 Şubat 2019 tarihinden önce alınmış en az yüzde 20 engelli oranlı geçerli raporu olanlar ile bu tarihten sonra özel gereksinim raporu

alan çocuklardan; raporunda özel eğitim, fizyoterapi, rehabilitasyon veya benzeri gereksinimleri yazılı olanlar; Rehberlik Araştırma Merkezlerinin (RAM) özel eğitim değerlendirme kurulları tarafından eğitsel değerlendirme ve tanılmaları yapılanlar, özel eğitim imkânlarından yararlanır. Bu raporu alanlar gereksinimlerine uygun özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine kayıt yaptırabilirler. Özel eğitim kurumuna devam edemeyen bedensel engelli bireyler, RAM Özel Eğitim Değerlendirme Kurulunun kararı ile evde özel eğitim ve rehabilitasyon hizmeti alabilirler. *Bakınız: Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliği.*

Özel eğitim okulları ile özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde verilen destek eğitimini almaları uygun görülen görme, işitme, dil-konuşma, spastik, zihinsel, ortopedik veya ruhsal engelli bireylerin; Özel Eğitim İhtiyaç Duyan Bireylere Verilecek Eğitim Desteği Tutarlarına İlişkin Tebliğe istinaden eğitim giderleri Millî Eğitim Bakanlığı bütçesinden karşılanır. 2019 yılı için engelli bireyler adına ödenen ücret, katma değer vergisi hariç olmak üzere bireysel eğitim için aylık 632 TL, grup eğitimi için aylık 177 TL olarak belirlenmiştir.

Evde Eğitim: Zorunlu öğrenim çağında olup okula gidip gelmesi mümkün olmayacak derecede engel durumu olan (örneğin solunum cihazına bağlı olan) özel gereksinimli çocukların evde eğitim hakkı vardır. Bu çocukların özel gereksinim raporunda, evde eğitim almaları gerektiğine yönelik gereksinimleri işaretlenmiş olmalıdır. Engellilik raporu olanlar için RAM yönlendirmesiyle ilgili hekimden evde eğitim kararına ilişkin rapor alınır. *Bakınız: Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği.*

Üniversite sınavında özel düzenleme talebi: Üniversite sınavında öğrencilerin engel durumlarına uygun; ek süre, okuyucu, işaretleyici desteği gibi düzenlemelerin yapılabilmesi için başvuru aşamasında engelli sağlık raporlarını ÖSYM kayıt bürolarına vermeleri gerekmektedir.

Ders muafiyeti: İşitme engelli öğrencilerin, talep etmeleri halinde yabancı dil dersi yerine, üniversitelerinin ilgili kurullarının belirleyeceği eşdeğer kredide bir dersin verilmesine karar verilmiştir. Bu muafiyet zorunlu eğitim kapsamında da sağlanmaktadır. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğine göre; özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için açılan sınıf ve

okullarda, işitme yetersizliği, zihinsel yetersizliği veya otizmi olan öğrenciler için yabancı dil dersi zorunlu dersler arasında yer almaz. Bu öğrenciler merkezi sistem sınavında yabancı dil ders sınavından muaf tutulurlar. Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğine göre; işitme yetersizliği, zihinsel yetersizliği veya otizmi olan öğrenciler, her tür ve kademedeki velinin yazılı talebi ve BEP geliştirme biriminin kararı doğrultusunda yabancı dil dersinden muaf tutulabilirler.

Özel yetenekli gençlerin üniversiteye geçişi: Özel yetenekle üst öğrenime geçiş yapmak isteyen ve özel yetenek sınavını kazanan bedensel, zihinsel, görme ve işitme engel grubundaki öğrenciler için yükseköğretim kurumları sınavı (YKS) taban puanı 20 Aralık 2013 tarihinde 100 puan olarak belirlenmiştir.

Engelli sporcular: Engelli gençler için Paralimpik ve Deafolimpik Oyunları, Dünya Özel Olimpiyat Oyunlarında ilk üç dereceyi alanlara, milli sporcularda olduğu gibi özel bir puan verilmektedir. Bu gençler de özel yetenek sınavlarına girmeyecek ve yerleştirmelerini ÖSYM yapacaktır.

Üniversite öğrencileri için öğrenim ücreti indirimi: Öğrenim ücretleri her yıl yayınlanan Yükseköğretim Kurumlarında Cari Hizmet Maliyetlerine Öğrenci Katkısı Olarak Alınacak Katkı Payları ve Öğrenim Ücretlerinin Tespitine Dair Karar ile belirlenir. Bu konuda en son yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı 07 Temmuz 2018 tarihinde (Resmi Gazete Sayı: 30471) yayınlanmıştır. Bu kararla daha önceki yıllarda olduğu gibi; yükseköğretim programlarına kayıt veya kayıt yenileme sırasında engelli olduğuna dair raporu, ilgili yükseköğretim kurumuna sunan öğrencilerin, ödemesi gereken öğrenim ücreti tutarlarından engellilik oranı kadar indirim yapılır. Açık Öğretim programlarında ise öğrenim ücreti alınmaz. Engelli olduğu halde, kayıt yaptıрма veya kayıt yenileme sırasında engelli olduğuna dair raporu ibraz edemeyen öğrencilere, ilgili belgeyi ibraz ettiği tarihte, engellilik oranı kadar yapılacak indirim tutarı ret ve iadeler kaleminden iade edilir. 2019-2020 eğitim öğretim yılı için Cumhurbaşkanlığı Kararı henüz yayınlanmamıştır.

Yurttan kalan üniversite öğrencileri: Kredi ve Yurtlar Kurumu Yurt İdare ve İşletme Yönetmeliğine göre; en az yüzde 40 ve üzeri engelli olanlar,

yaşadıkları il/ilçe sınırları içinde bir yurda başvuru yapabilirler. Bu il ve ilçeler Kredi ve Yurtlar Kurumu tarafından belirlenir. Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Yurt İdare ve İşletme Yönetmeliğinin 6. maddesinde; “şehir içi nakil araçlarından yarımsız faydalanamayan görme engelli, felçli, bir veya iki kolu veya bacağı olmayan, skolyoz hastalığı olan öğrenciler hariç, öğrencinin ailesinin yurdun bulunduğu şehrin belediye sınırları dışında ikamet etmesi; yurtlara başvuru ve barınma şartları arasında yer alır. Ancak, büyükşehir belediyeleri sınırları içinde bulunan yurtlara, ailesinin ikamet durumuna göre başvuru alınabilecek yerleşim yerleri Kredi ve Yurtlar Kurumu belirler. Kredi ve Yurtlar Kurumuna başvurarak bu konu hakkında bilgi alabilirsiniz.

Üniversite öğrenim kredisi ve bursu hakkında: Kredi ve Yurtlar Kurumu (KYK) kredileri ve Başbakanlık Bursu Başbakanlık bursu olarak da bilinen ve karşılıksız olarak verilen ödenti KYK bursları kapsamına alınmıştır. Yüzde 40 ve üzeri engelli olanlarla, anne veya babası yüzde 40 ve üzeri engelli olanlar, öncelik hakkından yararlanır. 2019-2020 yılı Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından ilköğrenim, ortaöğretim, lise ve üniversite öğrencilerine verilen burs desteği karşılıksızdır. Engelli olup muhtaç aylığı (vakıf maaşı) alanlar, bu burstan yararlanamaz. Engelli gençlere ait KYK geri ödemelerinde mevzuatla belirlenmiş bir muafiyet yoktur. Ancak, Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Öğrenim Kredisi Yönetmeliğinin “Borcun Silinmesi” başlıklı 41. Maddesinde “öğrenim sırasında veya öğrenimden sonra vefat ettikleri veya çalışmayacak derecede sürekli sakat kalmış oldukları tam teşekküllü bir hastanenin sağlık kurulu tarafından tespit edilenlerin borçları silinir” ibareleri vardır. Dolayısıyla çalışma gücünü en az yüzde 60 oranında kaybetmiş olup, bu durumlarının sürekli olduğunu yetkili bir hastaneden alacakları raporla tespit ettirenlerin, borçları silinecektir.

► Engelliler için Meslek Edindirme Kursları ◀

Türkiye İş Kurumu, Halk Eğitim Merkezleri, Çıraklık Eğitim Merkezleri ve belediyeler engelliler için de meslek edindirme kursları açmaktadır. Engellilerle ilgili bazı dernek ve vakıflar tarafından engelliler için meslek edindirme kursları düzenlenmektedir.

Bu kurslara katılabilmek için söz konusu kurum ve kuruluşların ikamet edilen ildeki şubeleriyle ilişkiye geçilmesi ve istenilen belgeler tamamlanarak başvurulması gerekmektedir. Bu kurslar genellikle ücretsiz olup, bazı kuruluşlar ulaşım olanağı da sağlamaktadır. Engelli bireyin bu kurslara devam etmesi, diploma veya sertifika alması, durumuna ve yeteneğine uygun bir işe girmesini kolaylaştıracaktır.

► Vergi Muafiyeti ◀

Engellilik Gelir Vergisi indirimi: 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 31. maddesine göre; çalışma gücünün asgari yüzde 80'ini kaybetmiş bulunanlar birinci derece engelli, asgari yüzde 60'ını kaybetmiş bulunanlar ikinci derece engelli, asgari yüzde 40'ını kaybetmiş bulunanlar ise üçüncü derece engelli sayılmaktadır. Buna göre, engellilik indirimi; çalışma gücü kaybı olanların ücret ve/veya kazançlarına, girecekleri derecelere göre belirlenen miktarda indirimin uygulanmasıdır. Engelli çalışanın kendisi, eşi, bakmakla yükümlü oldukları çocuğu, anne ya da babası engelli olan çalışanlar bu haktan yararlanırlar.

Bakmakla yükümlülük, SGK yönünden bakmakla yükümlülüktür ve belgelenmesi gerekir. Emekli olunduktan sonra emekli maaşı için bu haktan yararlanılamaz. Ancak, emekli kişi yeniden çalışırsa ya da kişi serbest çalışırsa yararlanır. Engelli olan eş, çocuk, anne ya da baba bir işte çalışmaya başladığında, bu yakınları adına vergi indirimi hakkı kullanan çalışan; vergi indirimi hakkını çalışmaya başlayan yakınına devreder. Bunun için vergi dairesine başvuru yapılır. Vergi indiriminden yararlanan kişi iş yeri değişikliği yaptığında, yeni iş yerinden aldığı çalışma belgesi ile birlikte vergi dairesine başvuru yaparak iş yeri değişikliğini gerçekleştirir. Çalışanın birden çok engelli yakını varsa her biri için ayrı başvuru yapılabilir.

İlk başvuru: İş yerinden alınan çalışma belgesi, dilekçe, engelli raporunun aslı gibidir fotokopisi, engelli yakınına bakmakla yükümlü olduğuna dair Sosyal Güvenlik Kurumu'ndan alınan belge, kimlik fotokopisi, iki fotoğraf, işçiler için sigortalılık belgesiyle birlikte il/ilçe vergi daireleri, defterdarlıklar ve mal müdürlüklerine başvuru yapılır.

Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) avantajıyla araç alımı: Engellilik oranı yüzde 90 ve üzerinde olan engelliler ile ÇÖZGER raporunda “özel koşul gereksinimi var” (ÖKGV) ifadesi yazılı olan çocuklar adına taşıt alımlarında ÖTV istisnası uygulanması vardır. Bunun yanında engellilik derecesi yüzde 90’ın altında olup, ilgili mevzuatta belirtilmiş şartları taşıyan ortopedik engelli kişilerin bizzat kendisinin kullanacağı taşıt alımlarında da istisna uygulaması vardır. Dolayısıyla belirlenmiş ortopedik engeli olmayan ya da engel oranı yüzde 90’ın altında olan engelliler ile ÇÖZGER raporunda ÖKGV ifadesi olmayanlar; ÖTV istisnasından yararlanamazlar.

Aracı kendisi kullanacaklar için istisna düzenlemesi: Bu uygulamadan, engellilik durumu, manuel vitesli bir taşıtın hareket ettirici aksamında tadilat yaptırılmasını gerektirecek nitelikte olanlar yararlanabilir. İstisna kapsamında ilk alımı yapılan taşıtın, zorunlu haller dışında, engelli kişi tarafından bizzat kullanılması gerekir. 20/2/2019 tarihinden itibaren düzenlenen engellilik sağlık kurulu raporlarına istinaden işlem yapılabilmesi için raporun “Sadece hareket ettirici aksamda özel tertibatlı taşıt kullanması gerekir” değerlendirmesini içermesi şarttır. Bu tarihten itibaren düzenlenmekle birlikte söz konusu değerlendirmeyi içermeyen raporlara istinaden işlem yapılmaz. Otomatik vitesli taşıtlar, fren ve gaz pedallarında özel tertibat yaptırılmasını gerektirir başkaca engelinin olmaması kaydıyla ÖTV’den istisnadır. Aracı bizzat kendisi kullanacaklar için H sınıfı ehliyet kaldırılmıştır. 2016 yılı öncesinde alınmış olan H sınıfı ehliyetler, 31.12.2020 tarihine dek geçerlidir. İstisnadan yararlanılabilmesi için H sınıfı veya engellilik durumu itibarıyla istisna kapsamındaki taşıtta bulunması gereken özel tertibata ilişkin ibareleri (kod numarası) içeren sürücü belgesine sahip olunması şarttır. Engelliler uygun şartları sağladıklarında yurt dışından da araç getirebilirler. Bu araçlar gümrük vergisinden muaftır.

1 Ağustos 2002 tarihi öncesi alınmış raporlar ÖTV istisnasında kullanılamaz. Süreli raporlarda süre bitimine en az altı ay kalıncaya dek araç alımı yapılmış olmalıdır. Kişinin birden fazla engelli raporu varsa, en son tarihli rapor geçerlidir. Araç alımından sonra, engel oranının yüzde 90’ın altına düşmesi halinde ÖTV ödenmesi gerekmez. Bu araçlar, alındığı günden itibaren beş yıl dolmadan satılamaz. Satılmak istenirse, aynı şartları taşıyan engelli kişilere satış haricinde ÖTV ödenir. Araç alımlarında

KDV muafiyeti yoktur. Engelli bireyin vefatı halinde aracın veraset yoluyla intikalinin yapılması zorunludur. *Bakınız: ÖTV Kanunu, ÖTV II Sayılı Tebliğ.*

Engelli park kartı temini: ÖTV istisnalı araçların engelli park yerlerinden yararlanması için Trafik Tescil Şubelerinden “engelli park kartı” alması gerekir. Engelli park kartı, araca değil kişiye verildiğinden, ÖTV istisnalı araçları olmasa da engel oranı yüzde 90 ve üzerinde olanlarla özel donanım gerektirecek araç kullanma hakkı olanlar bu kartı talep edebilirler. Engelli kimlik kartlarıyla engelli park yerlerinin kullanımı, park görevlisinin inisiyatifindedir. Engelli kimlik kartıyla engelli park yerlerine park edenlerin; bu durumun emniyet görevlilerince tespiti halinde, usulsüz park nedeniyle ceza alabileceklerini bilmeleri gerekir.

Engelli bireylerin ehliyet alımıyla ilgili işlemler: H sınıfı ehliyetler 1 Ocak 2016 tarihinden itibaren kaldırılmış, mevcut H sınıfı ehliyetlerin A ve B sınıfı ehliyete dönüştürülmesi için 5 yıllık süre verilmiştir (Karayolları Trafik Yönetmeliği). Dolayısıyla engelli sağlık kurul raporunda var olan “ehliyet alır” ibaresi artık hükümsüzdür. Ehliyet değişimi ve yeniden başvuru için “sürücü olur” raporu alınması gerekir. Bu rapor engelli sağlık kurul raporu değildir ve kişi bu rapor için ücret ödeyecektir. H sınıfı ehliyetini değiştirecekler ve yeni ehliyet alacak engelliler; aile hekimliklerine, bir adet fotoğrafla müracaat ederler. Aile hekimlikleri, kişiyi yetkili bir hastaneye sevk eder.

Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV) muafiyeti: ÖTV istisnalı araçlar MTV’den muafittir. Araç alımından sonra vergi dairesine başvuru gerekir. Engelli sağlık kurul raporu 1 ya da 2 yıl gibi süreli ise, süre bitiminde yeni alınan rapor vergi dairesine verilir. Eğer yeni alınan raporda engel oranı yüzde 90’ın altına düşerse, MTV muafiyeti sona erer. Bu durumda bildirim yapmak, araç sahibinin sorumluluğudur.

Katma Değer Vergisi (KDV): Engellilerin eğitimleri, meslekleri, günlük yaşamları için özel olarak üretilmiş her türlü araç-gereç ve özel bilgisayar programları, katma değer vergisinden muaf kılınmıştır. Böylece engellilerin eğitimlerinde, mesleklerinde ve günlük yaşamlarında kullandıkları ve kendileri için özel olarak üretilmiş olan kabartma ve sesli kitap, beyaz baston, saat, tekerlekli sandalye, koltuk değneği, ortez ve

protez, işitme cihazı gibi araç gereçler engelli açısından bir miktar da ucuzlatılmış olmaktadır.

Gümrük Vergisi: Engellilerin kendi özel kullanımları için yurt dışından ithal ettiği alet ve makinelerden gümrük vergisi alınmaz. Gümrük Kanunu'na göre, engelliler tarafından kullanılmak üzere özel surette imal edilmiş hareket ettirici tertibatı bulunan ve bunlar tarafından ithal edilen motorlu ve motorsuz koltuklar, bisiklet, motosiklet ve binek otomobilleri gümrük vergisinden muaftır.

Emlak Vergisi muafiyeti: 18 yaşını dolduran engelliler; 200 metrekareyi geçmeyen, tek evleri olması ve yazlık/kışık olarak kullanılmaması şartı ile emlak vergisinden muaftır. Emlak vergisi muafiyeti için belediyeye başvurulması gerekir.

► Engellilerin İstihdam ve Çalışma Hakları ◀

İşçi statüsünde engelli personel istihdamında bilinmesi gerekenler şunlardır:

- **İş Yerlerinde Engelli Çalıştırma Zorunluluğu**

4857 Sayılı İş Kanunu kapsamındaki 50 ve üzeri işçi çalıştıran kamu işyerlerinde yüzde dört, özel sektör işyerlerinde yüzde üç olarak engelli çalıştırma oranı belirlenmiştir. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na göre; kurum ve kuruluşlar çalıştırdıkları personele ait kadrolarda yüzde üç oranında engelli personel çalıştırmak zorundadır. Yüzde 3'ün hesaplanmasında ilgili kurum veya kuruluşun (taşra teşkilatı dahil) toplam dolu kadro sayısı dikkate alınır.

Kanun hükmü gereğince, işverenlerin engelli işçileri meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlü olmaları nedeniyle, işverenin talebine şartları tutarak başvuru yapan ve görüşmeye gelen engellileri işverenin uygun bulmayarak işe almaması veya engelli kontenjan açığı için talep vermeyerek yükümlülüğünü yerine getirmemesi durumunda işverene 4857 sayılı İş Kanununun 101. maddesine istinaden çalıştırmadığı her engelli ve çalıştırmadığı her ay için Çalışma ve İş Kurumu

İl Müdürlüğünce 2019 yılında 3250 TL idari para cezası uygulanmaktadır. Kamu kuruluşları da bu para cezasından hiçbir şekilde muaf tutulmamaktadır.

- **Engelli Çalışanların Sosyal Güvenlik Primleri**

4857 sayılı İş Kanunu'nun 30. maddesi kapsamında, özel sektöre ait işyerlerinde 50 ve üzerinde işçi çalıştırılması halinde çalıştırılan engelli sigortalıların ve kontenjan fazlası engelli çalıştıran, yükümlü olmadıkları halde engelli çalıştıran işverenlerin bu şekilde çalıştırdıkları her bir engelli için prime esas kazanç alt sınırı üzerinden hesaplanan sigorta primine ait işveren hisselerinin tamamı Hazine tarafından karşılanmaktadır. Bu miktar 2019 yılı için 524,47 TL'dir.

Engelli işçi alımları Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) aracılığıyla yapılmaktadır. Engellilerin kamuda işçi olarak çalışabilmeleri için Engelli Kamu Personel Seçme Sınavına (EKPS) girmeleri ve engelli işçi alımları için İŞKUR İl Müdürlüklerine kayıt yaptırmaları gerekir. Engellilerin işçi olarak alınması için taban puan şartı aranmaz.

Kamu Kurum ve Kuruluşlarına İşçi Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile kamu kurum ve kuruluşlarının ön lisans ve lisans düzeyindeki engelli işçi talepleri EKPS puanıyla; ortaöğretim (lise) ve daha alt eğitim düzeyindeki işçi talepleri ile temizlik hizmetlerinde, güvenlik ve koruma hizmetlerinde, bakım ve onarım hizmetlerinde, eğitim şartı aranmaksızın kömür ve maden işletmelerinin yeraltı işlerinde çalıştırılacaklara ilişkin taleplere gönderilecek adaylar ise noter huzurunda çekilecek kurayla belirlenecektir.

- **Korumalı İş Yerleri**

Korumalı İş Yeri; işgücü piyasasına kazandırılmaları güç olan zihinsel veya ruhsal engelli bireylere istihdam oluşturmak amacıyla Devlet tarafından teknik ve mali yönden desteklenen ve çalışma ortamı özel olarak düzenlenen işyerleridir. İşgücü piyasasına kazandırılmaları güç olan engelliler için çalışma ortamının özel olarak düzenlendiği korumalı

işyerlerine ilişkin yeni düzenleme ve tedbirleri içeren “Korumalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik” 26.11.2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

- **Devlet Memurluğu**

Engelliler, 1980’li yıllardan itibaren Devlet Memurları Kanunu’nda yapılan düzenlemeyle memur olarak çalışabilmektedirler. Engellilerin istihdamı, sınavlarda aldıkları puana göre yapılmaktadır. Engelli istihdamının usul ve esasları Devlet Memurları Kanunu’nun 53. maddesine göre çıkarılan 2014 tarihli Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı ve Engellilerin Devlet Memurluğuna Alınmaları Hakkında Yönetmelikte açıklanmıştır. Kamuda engelli memur için yüzde 3, işçiler için yüzde 4’lük engelli kotası uygulanır.

Engelliler hem KPSS hem de
EKPS’s’ye girebilirler.

- **Engelli Kamu Personel Seçme Sınavı (EKPS’s)**

Kamuda istihdam edilmek isteyen en az yüzde 40 oranında engelliler; lise (ortaöğretim), ön lisans ve lisans mezunu ise yazılı sınava, ilk ve ortaokul mezunları ile özel eğitim uygulama ve iş okulu mezunları kuraya katılacaktır. Sınav sonuçları 4 yıl geçerlidir. Bir sonraki sınav 2020 yılındadır. Üst yaş sınırı 65’dir. Halen memur olarak çalışanlar EKPS’s’ye girebilirler. Bu kişiler tercihlerinde, çalıştıkları kadrodan farklı kadro tercih yapmak zorundadır. Emekli olanlar da sınava girebilir ancak bu kişiler genel bütçeye dâhil dairelerin, katma bütçeli idarelerin, döner sermayelerin, kefalet sandıklarının, sosyal güvenlik kurumlarının ve bütçeden yardım alan kuruluşların kadrolarını tercih edemezler.

► Sosyal Güvenlik Hakları ◀

- **Erken Emeklilik**

Emekli kişilere bağlanan maaş; yaşlılık maaşıdır. Engelli memur, işçi ve Bağ-Kur çalışanları; yaşı beklemeden, gerekli yılı doldurduklarında ve prim gününü tamamladıklarında erken emekli olabilirler. İşe girdikten sonra engelli hale gelenler, tüm haklardan yararlandıkları gibi erken emeklilik

hakkında da yararlanırlar. Erken emeklilik talebi için bir işte çalışıyor olmak zorunludur.

- **Engelli Memurun Erken Emeklilik Hakkı**

Engelli memur, işe giriş tarihi ne olursa olsun erken emeklilik için vergi indirimi belgesi almak zorunda değildir. 1 Ekim 2008 öncesi işe giren engelli memurlar, en az yüzde 40 engelli olmak şartı ile engel oranına bakılmaksızın 15 yıl çalışmakla emekli olma hakkı elde ederler. Bu memurlar, Emekli Sandığı Kanunu hükümlerine tabidirler (5510 sayılı Yasanın Geçiş Hükümleri).

1 Ekim 2008 sonrası işe giren engelli memurlardan; malul sayılmayıp engel oranı yüzde 60 ve üzerinde olanlar; 15 yıl ve 3960 prim günü ile erken emeklilik hakkını alırlar. Engel oranı yüzde 50-59 arasında engelli olanlar en az 16 yıl ve 4320 gün, engel oranı yüzde 40-49 arasında engelli olanlar en az 18 yıl ve 4680 günle emeklilik hakkı elde ederler. Bu memurlar 5510 sayılı Yasa hükümlerine tabidirler.

- **İşe Girdikten Sonra Engelli Hale Gelenlerin Erken Emekliliği**

- a) Çalışma gücü kaybı oranı yüzde 60 ve üzerinde olanlardan malulen emeklilik hakkı alamayanlar 15 yıl,
- b) Çalışma gücü kaybı oranı yüzde 50-59 arasında olanlar en az 16 yıl-5760 prim günü,
- c) Çalışma gücü kaybı oranı yüzde 40-49 arasında olanlar en az 18 yıl-6480 prim günüyle emekli olabilirler.

- **Bağ-Kur Çalışanları İçin Erken Emeklilik Hakkı**

Engel oranı yüzde 60 veya üzerinde olanlar 15 yıl ve 3960 gün, engel oranı yüzde 50-59 arası olanlar 16 yıl ve 4320 gün, engel oranı yüzde 40-49 arası olanlar 18 yıl ve 4680 günde emeklilik hakkı alırlar. Bağ-Kur çalışanlarının erken emeklilik için vergi indirimi belgesi almak zorunluluğu yoktur, emeklilik başvurusu için prim borcu olmaması gerekir.

- **İşçi Kadrosunda Çalışanların Erken Emeklilik Hakkı**

İş Kanunu'na tabi çalışan engellilerin işe giriş tarihlerine göre ve engel oranlarına göre erken emeklilik süreleri farklılık gösterir. 1 Ekim 2008

öncesi işe giren sigortalı çalışanın engelli erken emeklilik hakkında yararlanması için gelir vergisi indirimi belgesi almış olması zorunludur. Bu işçiler 506 sayılı Yasa hükümlerine (5510 sayılı Yasanın Geçiş Hükümleri) tabi olarak emekli olurlar.

1 Ekim 2008 ve sonrası işe giren işçiler ise 5510 sayılı Yasa hükümlerine göre emekli olur ve bu işçiler, erken emeklilik için vergi indirimi belgesi almak zorunda değildirler.

Erken emeklilik için yıl ve prim günü şartının sağlanmış olması gerekir. Her ikisini tamamlamış olanların prim günü 5400 günden eksik ise, bu çalışanların prim günleri emeklilik işlemi sırasında 5400 güne tamamlanır.

Sigorta Başlangıç Tarihi	Yüzde 40-59 arası	Yüzde 60-79 arası	Yüzde 80 ve üzeri
05.08.1991 ve öncesi	15 yıl; 3600 gün	15 yıl; 3600 gün	15 yıl; 3600 gün
06.08.1991 - 05.08.1994	16 yıl; 3760 gün	15 yıl 8 ay; 3680 gün	15 yıl; 3600 gün
06.08.1994 - 05.08.1997	17 yıl; 3920 gün	16 yıl 4 ay; 3760 gün	15 yıl; 3600 gün
06.08.1997 - 05.08.2000	18 yıl; 4080 gün	17 yıl; 3840 gün	15 yıl; 3600 gün
06.08.2000 - 05.08.2003	19 yıl; 4240 gün	17 yıl 8 ay; 3920 gün	15 yıl; 3600 gün
06.08.2003 - 30.09.2008	20 yıl; 4400 gün	18 yıl; 4000 gün	15 yıl; 3600 gün

Tablo1: 1 Ekim 2008 tarihinden önce işe giren engelli işçilerin erken emeklilik süreleri.

Sigorta Başlangıç Tarihi	Yüzde 40 ile 49 arası	Yüzde 50 ile 59 arası	Yüzde 60 ve üzeri
01.10.2008-31.12.2008	18 yıl; 4100 gün	16 yıl; 3700 gün	15 yıl; 3700 gün
01.01.2009-31.12.2009	18 yıl; 4200 gün	16 yıl; 3800 gün	15yıl; 3800 gün
01.01.2010-31.12.2010	18 yıl; 4300 gün	16 yıl; 3900 gün	15yıl; 3900 gün
01.01.2011-31.12.2011	18 yıl; 4400 gün	16 yıl; 4000 gün	15yıl; 3960 gün
01.01.2012-31.12.2012	18 yıl; 4500 gün	16 yıl; 4100 gün	15yıl; 3960 gün
01.01.2013-31.12.2013	18 yıl; 4600 gün	16 yıl; 4200 gün	15yıl; 3960 gün
01.01.2014-31.12.2014	18 yıl; 4680 gün	16 yıl; 4300 gün	15yıl; 3960 gün
01.01.2015'den sonra	18 yıl; 4680 gün	16 yıl; 4320 gün	15yıl; 3960 gün

Tablo 2: 1 Ekim 2008 ve sonrası işe giren engelli işçilerin erken emeklilik süreleri

Engelli çalışanın erken emekliliği için bakınız: 5510 sayılı Genel Sağlık Sigortası ve Sosyal Sigortalar Kanunu (Madde 28). 1 Ekim 2008 öncesi işe giren memur ve işçiler Kanunun Geçiş Hükümlerine bakabilirler.

- **Malulen Emeklilik**

İşe girdikten sonra çalışma gücü kaybı oranı, SGK Sağlık Kurulu tarafından yüzde 60 ve üzerinde olduğuna karar verilenler; 10 yıl ve 1800 iş günü prim ödenmesi şartı ile malulen emekli olurlar. Ancak başkasının bakımına muhtaç derecede malul olanlar, 1800 iş günü prim ödenmiş olma şartıyla malulen emekli olurlar. İşe girmeden önce malul durumda olanlar, malulen emekli olamazlar (5510 sayılı Genel Sağlık Sigortası ve Sosyal Sigortalar Kanunu Madde 25).

Başvuru: Malulen emekli olmak isteyen kişi, SGK'ya başvuru yapar. Başvuru yapıldığında bir işte çalışılıyor şartı aranmaz. SGK, kişiyi uygun görmesi halinde çalışma gücü kaybı oranının tespiti için bir hastaneye sevk edebilir. SGK Sağlık Kurulu yaptığı inceleme sonucunda başvuru hakkında karar verir ve kişiye bildirim yapar. Kişi isterse, SGK sonucuna itiraz edebilir. Engel oranının yüzde 60'ın üzerinde olması, maluliyet şartlarını sağlayamayabilir. Birden fazla hastalığın karşılığında engel oranının yüzde 60 üzerinde olması, maluliyetin hak edildiğini göstermeyebilir. *Bakınız: Maluliyet Tespit Yönetmeliği*

Ağır engelli çocuğu olan sigortalı annelerin erken emekliliği 1 Ekim 2008 tarihinden sonra (çocuğun doğum tarihi ve ağır engelli hale geldiği tarih dikkate alınır), çalışılan sürenin dörtte biri oranında süre çalışılan süreye ilave edilir ve bu süre emekliliğe kalan süreden düşürölür (5510 sayılı Genel Sağlık Sigortası ve Sosyal Sigortalar Kanunu Madde 28). Bu haktan yararlanmak için, eğer boşanma durumu varsa velayetin annede olduğu süreler dikkate alınır. Çocuğun bakım evine verilmesi halinde bu haktan yararlanma süresi sona erer. Bakıma muhtaç durumdaki çocuğun vefatı halinde anne, çocuğun yaşadığı süreler için sonradan da başvuruda bulunabilir.

Başvuru: Çalışma belgesi, engelli raporunun aslı gibidir fotokopisi, çocuğun ve annenin kimlik fotokopileri ve dilekçe ile SGK'ya yapılır. Mevcut engelli sağlık kurul raporunun aslı gibidir fotokopisi (raporun alındığı hastane başhekimliğince, ıslak imzalı) kullanılır. Son 1 yıla ait rapor olması şartı kaldırılmıştır. SGK'nın kararına, zaman aşımı olmaksızın itiraz edilebilir. Bakınız: SGK Genelgesi (Sayı: 56766929 -113/520, tarih: 17.09.2015).

► Çalışma Yaşamında Haklar ◀

Aşağıda belirtilen hakların kullanımında, çalışan ve yönetimlerin çelişkiye düşmeleri halinde Devlet Personel Başkanlığı (DPB) görüşlerine başvurmaları önerilir. *Bakınız: <http://www.dpb.gov.tr/tr-tr/gorusler>.* DPB, tasfiye sürecinde olup Cumhurbaşkanlığına bağlı yeni bir kurumun oluşturulacağı belirtilmektedir.

- **Engelli memurun aday memurluk süreci**

Devlet memurları Kanununa (DMK) göre, memurun adaylık süresi en az 1, en fazla 2 yıldır. Bu süreler için engellilere yönelik özel bir düzenleme yoktur.

- **Engelli ve engelli yakını olan çalışanların yer değişikliği**

Memurlar için hükümler: DMK 72. Madde; İlgili mevzuatı uyarınca verilecek rapora göre kendisi, eşi veya birinci derece kan hısımlığı bulunan bakmakla yükümlü olduğu aile fertleri engelli olan memurların engellilik durumundan kaynaklanan yer değiştirme taleplerinin karşılanması için

düzenlemeler yapılır” ifadelerine yer verir. Bu hüküm kapsamında Devlet Memurları Atama ve Yer Değişikliği Yönetmeliğinde 2014 yılında düzenleme yapılmıştır. Buna göre; “Engellilik Durumuna Bağlı Yer Değişikliği Ek Madde 3 –İlgili mevzuatına göre alınan sağlık kurulu raporunda en az yüzde 40 oranında engelli olduğu belirtilen memurlar ile ağır engelli raporlu eşi veya bakmakla yükümlü olduğu birinci derece kan hısımları bulunan memurlar engellilik durumundan kaynaklanan gerekçelere dayalı olarak yer değiştirme talebinde bulunabilir. Bu kapsamdaki talepler bu Yönetmelikte yer alan kısıtlayıcı hükümlere tabi olmaksızın kurumların kadro imkanları ve teşkilat yapıları dikkate alınarak karşılanır. Memurun kendisinin veya birlikte yaşadığı eşi ve bakmakla yükümlü olduğu çocuklarının engellilik durumunun tedavisi sebebiyle yer değişikliğini talep etmesi halinde, yer değiştirme suretiyle atama yapılacak yerin, memurun ve bu fıkra kapsamındaki yakınlarının engellilik durumuna uygun olması esastır.

Engellilik durumu devam ettiği sürece kurumlarca isteği dışında memurun yeri değiştirilmez. Engellilik durumu ortadan kalkan memurlar hakkında bu Yönetmelikte yer alan diğer hükümler uygulanır.” Yönetmelikte daha önce yer alan “bir defadan fazla” ibaresi; Danıştay İkinci Dairesinin 21/3/2018 tarihli ve E.: 2016/9697, K.: 2018/1891 sayılı Kararı ile iptal edilmiştir.

Kamu İşçileri için Hükümler: Kamuda Geçici İş Pozisyonlarında Çalışanların Sürekli İşçi Kadrolarına veya Sözleşmeli Personel Statüsüne Geçirilmeleri, Geçici İşçi Çalıştırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun kapsamında olan işçilerle ilgili hükümler:

Ek Madde 2 – (4/4/2015-6645/79 md.) (1) Kamu kurum ve kuruluşlarında sürekli işçi kadrosunda görev yapan ve ilgili mevzuatına göre alınan sağlık kurulu raporunda en az yüzde kırk oranında engelli olduğu belirtilen işçiler ile ağır engelli raporlu eşi veya bakmakla yükümlü olduğu birinci derece kan hısımları bulunan işçiler, engellilik durumundan kaynaklanan gerekçelere dayalı olarak kurum içinde yer değiştirme talebinde bulunabilir.

(2) Bu kapsamdaki talepler kamu kurum ve kuruluşlarının kadro imkanları ve teşkilat yapıları dikkate alınarak karşılanır.

(3) İşçinin kendisinin veya birlikte yaşadığı eşi ve bakmakla yükümlü olduğu çocuklarının engellilik durumunun tedavisi sebebiyle kurum içinde yer değişikliği talep etmesi halinde, yer değiştirme suretiyle atama yapılacak yerin, işçinin ve bu fıkra kapsamındaki yakınlarının engellilik durumuna uygun olması esastır.

(4) Engellilik durumu devam ettiği sürece kurum ve kuruluşlarca isteği dışında işçinin görev yeri değiştirilmez. Engellilik durumu ortadan kalkan işçiler hakkında genel hükümler çerçevesinde işlem yapılır.

- **Kurumlar arası geçiş**

657 sayılı DMK'nın "Memurların bir kurumdan diğerine nakilleri" başlıklı 74. maddesi; "Memurların bu Kanuna tabi kurumlar arasında, kurumların muvafakati ile kazanılmış hak dereceleri üzerinden veya 68. maddedeki esaslar çerçevesinde derece yükselmesi suretiyle, buldukları sınıftan veya öğrenim durumları itibarıyla girebilecekleri sınıftan, bir kadroya nakilleri mümkündür".

Yukarıdaki hükme göre; kurumlar arası geçiş isteyen memur, öncelikle geçiş yapmak istediği kurum tarafından kabul edildiğine dair onay almalıdır. Geçiş yapılacak kurum, memurun çalıştığı kuruma yazı yazarak, memuru kendi kurumuna talep eder. Halen çalışmakta olduğu kurum, memurun geçiş yapmasına muvafakat verirse; geçiş işlemleri başlar. Halen bir kurumda memur olup EKPSS ile bulunduğu kadrodan farklı bir kuruma atanan memurun da yapması gereken; kurumlar arası nakil işlemidir. DMK'da engelli çalışan hakkında, kurumlar arası geçişe yönelik özel bir düzenleme yoktur. Kurumlar arası geçiş talebinde bulunan çalışan, Kanunun 74. maddesine uygun olmak şartıyla engellilik durumunu ve çalışma şartlarını dilekçesinde belirtebilir.

- **İşe girdikten sonra engelli hale gelen çalışanların durumu**

İşe girdikten sonra engelli hale gelen çalışanlar, erken emeklilik dahil engelli bireylere tanımlanan tüm haklardan yararlanırlar. DBP'nin görüşüne göre; engelli kadrosu yoktur, engelli kontenjanı vardır. "Engelli kontenjanında çalışan" ifadesi, sadece engelli olarak işe girenleri ya da sadece EKPSS ve kurayla işe alınanları değil, işe girdikten sonra engelli hale gelenleri de kapsar. Bu memurun engelli kontenjanına geçmesi için; çalışanın engelli sağlık kurul raporunu kurumuna ibraz etmesi, kurumun

da bu raporu e-DPB Uygulamasına kayıt etmesi zorunludur. Bu çalışanların, engelli kontenjanında çalışanlar adına tanımlanmış hakları kullanmaları için (nöbet muafiyeti dahil), yeniden engelli sağlık raporu almaları istenmez ve vergi indirimi belgesi almaları zorunlu tutulamaz.

- **Çalışma alanlarının uygun hale getirilmesi**

Engelliler Hakkında Kanuna göre; çalışan veya iş başvurusunda bulunan engellilerin karşılaşılabileceği engel ve güçlükleri ortadan kaldırmaya yönelik istihdam süreçlerindeki önlemlerin alınması ve engellilerin çalıştığı iş yerlerinde makul düzenlemelerin, bu konuda görev, yetki ve sorumluluğu bulunan kurum ve kuruluşlar ile işverenler tarafından yapılması zorunludur.

Engelli Kamu Personel Seçme Sınavı ve Engellilerin Devlet Memurluğuna Alınmaları Hakkında Yönetmeliğe göre; İşyerlerinin engellilerin çalışma şartlarına göre düzenlenmesi:

Madde 16-

1. Kamu kurum ve kuruluşları çalışma yerlerini ve eklentilerini, engellilerin erişimine uygun hale getirmek, engellilerin çalışmalarını kolaylaştıracak gerekli tedbirleri almak ve engellilerin görev yaptıkları kadronun gereği olan işleri yapabilmeleri için engel durumlarına göre gerek duyulan yardımcı ve destekleyici araç ve gereçleri temin etmek zorundadır.
2. Engelliler, engelliliklerini artırıcı ve ek engel getirici işlerde çalıştırılmaz.

- **Engelli çalışanın idari izinleri**

Başbakanlık Genelgesine göre (2002/58); Valiliklerce okulların tatil edilmesi halinde (olumsuz hava şartları nedeniyle) aynı bölgedeki kamu görevlisi engelliler ve hamileler idari izinli sayılır. Ayrıca; 10-16 Mayıs Engelliler Haftasının ilk günü ile 3 Aralık Dünya Engelliler Günü'nde, engellilere yönelik faaliyet gösteren konfederasyon, bağlı federasyonlar ve bağlı derneklerin kamu görevlisi olan yönetim kurulu üyeleriyle kamuda görev yapan tüm engelliler idari izinli sayılır.

- **Lojman düzenlemesi**

Kamu Konutları Kanunu'nda engellilere yönelik özel bir düzenleme yoktur. Kurumlar kendi içlerinde düzenlemeler yapabilir. Bu nedenle çalıştığınız kurumdan konu hakkında bilgi alınız. Kendi lojman yönergelerinde engelli ve engelli yakını olanlara ilave haklar veren kurumlar şunlardır:

- a) *TSK çalışanları için*; engelliler ve ağır engelli yakını olan çalışanlara ilave 50 puan verilir (TSK Lojman Yönergesi).
- b) *Emniyet Genel Müdürlüğü çalışanları için*; Lojman Yönergesi kapsamında kendisi, eş ve çocukları ile bakmakla yükümlü oldukları aile fertlerinden yüzde 50 ve üzeri engel oranı olan her birey için +10 puan verileceği ve feragatli lojmanlardan yararlanmak istemeleri halinde öncelik tanınacağı hükme bağlanmıştır.
- c) *Sağlık Bilimleri Üniversitesi ve Gülhane Eğitim ve Araştırma Hastanesi çalışanları için*; ağır engelli yakını olanlara ilave 50 puan verilir.

- **Engelli çalışanın nöbet muafiyeti**

DMK 101. Maddede "... Engelli memurlara da isteği dışında gece nöbeti ve gece vardiyası görevi verilemez" ifadesi yer alır. Sözleşmeli Personel Çalıştırılmasına İlişkin Esaslara göre de engelli çalışana isteği dışında gece nöbeti ve gece vardiyası görevi verilemez. Jandarma Genel Komutanlığında (Nöbet Hizmetleri Yönetmeliği) görev yapan engelli muvazzaf ve memurlar ile TSK'da görev yapan memurlar (TSK İç Hizmet Yönetmeliği 382. Madde) bu hakkı kullanırlar.

Engelli işçilerin İş Kanunu'nda tanımlanmış bir nöbet muafiyet hakkı yoktur. Engelliler için çalışma şartlarının uygunluğunun zorunluluğu dikkate alındığında (Engelliler Hakkında Kanun) engelli işçinin vardiya

seçiminde, çalışanın onayının alınması zorunludur. Bunun yanında Postalar Halinde İşçi Çalıştırılarak Yürütülen İşlerde Çalışmalara İlişkin Özel Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik Madde 8'e göre; zorunluluk olmadıkça işçilerin postaları değiştirilemez. Ancak, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 69. maddesi uyarınca, gece çalışması nedeniyle sağlığının bozulduğunu raporla belgeleyen işçiye işveren, olanakların elverdiği ölçüde gündüz postasında durumuna uygun bir iş verir.

- **Engelli çalışan hakkında uygulanacak gece mesai saatleri hakkında**

Memurlar için: DMK 101. Maddede "gece nöbeti ve gece vardiyası" tanımı olmadığından, engelli çalışanın hangi saatler arasındaki çalışmadan muaf olacağına dair DPB'nin konu hakkında görüşüne bakılmalıdır. Başkanlığın, 657 sayılı DMK 101. maddede yer alan "gece" kavramının tanımı hakkında yayınladığı 08.02.2016 tarih ve 819 sayılı görüşe göre; mesai saatleri dışında kalan akşam 17.00 ile sabah 08.00 arası gece çalışma saatleri olarak belirtilmiştir.

İşçiler için: İş Kanunu'nda gece çalışma sürelerinin açıklanması vardır. Gece süresi ve gece çalışmaları başlıklı Madde 69; "Çalışma hayatında "gece" en geç saat 20.00'de başlayarak en erken saat 06.00'ya kadar geçen ve her halde en fazla on bir saat süren dönemdir" ifadeleri yer alır.

- **Günlük çalışma saatlerinin tespiti**

DMK 100. Madde'ye göre; engelli memurlar için; engel durumu, hizmet gerekleri, iklim ve ulaşım şartları göz önünde bulundurulmak suretiyle günlük çalışmanın başlama ve bitiş saatleri ile öğle dinlenme süreleri merkezde üst yönetici, taşrada mülki amirlerce farklı belirlenebilir.

- **Nöbet muafiyeti, günlük eğitim ve bakım izni**

"Sendikal Gelişmeler Doğrultusunda Alınacak Önlemler" konulu, Başbakanlık Genelgesinin (2010/2) 3. Maddesine istinaden; bakmakla yükümlü oldukları ağır engelli yakını olan kamu çalışanlarına nöbet muafiyeti vardır. İlgili hüküm şudur; "Kamu çalışanlarının kanunen bakmakla yükümlü olduğu engelli aile bireyinin bakıma muhtaç olduğunun ilgili mevzuatına göre alınmış geçerli engelli sağlık kurulu raporu ile belgelendirilmesi kaydıyla bu durumdaki personele; engelli aile ferdinin günlük bakımı için izin kullanımında gerekli kolaylık sağlanacak ve

personel mesai saatleri dışındaki nöbet görevinden ve gece vardiyasından muaf tutulacaktır.”

Kamuda çalışan engelli yakını olan işçiler ve sözleşmeli personel için yukarıda ifade edilen izinler konusunda düzenleme yoktur. Ancak mevcut Genelgede “kamu çalışanlarının...” ifadesi geçmesi ve bu ifadedeki “kamuda çalışan tüm personelin” anlaşılması gerektiğinden, engelli yakını olan çalışanların yazılı başvuru yaparak idareden bilgi almaları yerinde olacaktır. TSK’da çalışan personel için özel eğitim alan eşi, çocuğu veya vasisi olması şartıyla kardeşi olanlara haftada 8 saat eğitim izni, ağır engelli yakını olanlara günde 1 saat bakım izni verilir. TSK’da çalışan işçiler, Toplu İş Sözleşmesinde alınan karara göre TSK İzin Yönetmeliğindeki günlük eğitim ve bakım izni haklarını kullanabilmektedirler.

Engelli çocuğu bulunan öğretmenler için MEB Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinde ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde düzenleme yapılmıştır. Haftalık ders programları düzenlenirken engelli öğretmenler ve engelli çocuğu bulunanlar göz önünde bulundurulur. Engelli öğretmenler ile engelli çocuğu bulunan öğretmenler nöbet görevinden muaf tutulur. Ancak, engelli öğretmenler ile engelli çocuğu bulunan öğretmenlerden istekli olanların nöbetlerinin belirlenmesinde tercihlerine öncelik verilerek düzenleme yapılır.

EĞM çalışanları için Genelge mevcuttur. Genelgeye göre; raporunda ağır engelli ibaresi olanlar için; sadece hafta içi mesai saatlerinde çalıştırılması, mesai saatleri dışındaki tüm ek görevlerden, nöbetlerden ve gece mesaisinden muaf tutulması, özürle aile bireyinin günlük bakımı için izin kullanımında personele gerekli kolaylığın sağlanması, anne ve babanın personel olması durumunda her ikisinin de belirtilen haklardan faydalandırılması sağlanacaktır (Emniyet Genel Müdürlüğü Genelgesi 2015/55 Tarih: 4.12.2015, Konu: Özürlü Yakını Olan Personelin Durumu-13 Ocak 2016 tarih, sayı: 37373650-320-31042 yazı)

- **Mazeret İzni hakkı**

En az yüzde 70 oranında engelli ya da süregelen hastalığı olan çocukları için tüm çalışanlara; çocuğunun hastalanması halinde, doktor raporuna istinaden on güne kadar mazeret izni verilir. Bakınız; DMK, İş Kanunu,

Sözleşmeli Personel Çalıştırılmasına İlişkin Esaslar, TSK Personel Kanunu, Uzman Erbaş Kanunu.

- **Engelli çocuğu olan annelere yarı zamanlı çalışma/izin hakkı**
DMK ve İş Kanunu'na göre; memur ve işçi annelerden doğumda ya da doğum sonrası ilk 12 ay içinde bebeği engelli olduğu tespit edilenlere; analık izni bitiminde başlamak üzere ayrıca süt izni verilmeksizin 12 ay süreyle günlük çalışma süresinin yarısı kadar izin hakkı tanınır. *Bakınız: DMK madde 104, İş Kanunu madde 74.*

► Sosyal Güvenlik Kuruluşlarına Bağlı Olmayan Engellilerin Sağlık Hakkı ◀

1 Ekim 2008 tarihinden sonra, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile herkes sosyal güvenlik şemsiyesi altına alınmıştır. Çalışanlar ve çalışanların bakmakla yükümlü oldukları kişiler, doğrudan tabi oldukları sigorta kolundan sağlık hakkından yararlanırlar. Ancak, bir işte çalışmayanlar, sağlık hakkından yararlanmak için genel sağlık sigortası primi (GSS) ödemek zorundadırlar. GSS primini ödeyemeyecek olanlar, primlerinin devlet tarafından ödenmesi için sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarına giderek gelir tespiti yaptırabilirler. Bireylerin hane içindeki her türlü gelirleri hesaba katılarak, 2019 yılı için kişi başı aylık geliri 852.67 liranın altında olanların primleri Devlet tarafından ödenir. Bu kişiler Go olarak nitelenirler. Gelir sınırını aşanlar 2019 yılı için belirlenen aylık 76,74 lira prim ödeyerek sağlık hakkından yararlanırlar. GSS primi ödemek için yaş sınırına dikkat edilir.

Çocuklar 18 yaşını dolduruncaya dek anne ya da babalarının üzerinden sağlık yardımı alırlar. Kız çocuklar evlenmedikleri ve bir işe girmedikleri sürece anne ya da babalarının üzerinden sağlık yardımı almaya devam ederler. Anne veya babası çalışanlar için yaş sınırı lise ve dengi okul öğrencilerinde 20, yükseköğrenim görenlerde 25 yaşına kadar uzatılır. 18 yaşını doldurduğu halde halen öğrenimlerine devam edenler, öğrenci belgelerini SGK'ya bildirmek zorundadır. Okuldan yeni mezun olanlara, söz konusu yaşlar dikkate alınarak 2 yıl prim muafiyeti tanınmaktadır.

Ancak, söz konusu yaşları dolduran gençler için öğrenci veya iki yıl muafiyeti uygulanmaz. Örneğin, lise öğrenimine devam eden erkek engelli öğrenci 20 yaşını doldurmuş ise ya da üniversite eğitimine devam edip 25 yaşını doldurmuş ise GSS primi ödemek zorunda kalır.

Engelli aylığı alanlarla, engelli yakını aylığı alanların GSS primi devlet tarafından ödenir. Ancak engelli aylığı almayan erkek engelli çocuklar, SGK tarafından malul kabul edilirse (bakıma muhtaç derecede ağır engelli olanlar) anne ya da babalarının sosyal güvencelerinden yararlanırlar. Maluliyet kararı için yukarıda belirtilen yaşlar dolmadan SGK'ya maluliyet tespiti için başvuru yapılır. SGK'dan malul kararı alan çocuklar, anne veya babalarının üzerinden sağlık yardımına devam ederler ve bu çocukların anne ve babalarının vefatı halinde yetim aylığı alma hakları olur. Malul kararı alamayan çocuklar aylık sağlık primi öderler ve bu çocukların yetim aylığı alma hakları olmaz. Zorunlu sağlık primi ödemek için gelir testi yapılması amacıyla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfına başvuru yapılır.

► Sosyal Yardımlar ◀

Engelli Aylıkları

2022 sayılı Kanuna göre, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca bağlanan aylıklardır. Halk arasında 3 aylık maaş olarak da bilinen engelli aylığı artık aylık dönemler halinde ödenmektedir. Bu aylığı alanlar aynı zamanda elektrik faturasında ödeme desteği alırlar. Engelli aylığı haczedilemez.

Bir kişiye “engelli aylığı” bağlanması için; Türk vatandaşı olması, en az yüzde 40 oranında engelli olması, kişinin uzun vadeli sigorta kollarından bir işte çalışmaması, nafaka almaması veya nafaka almasının mümkün olmaması, aylık hane geliri kişi başı asgari ücretin üçte birinden az olması ve inceleme sonucu kişinin muhtaç olduğuna karar verilmesi gerekmektedir. Engelli aylığı bağlanabilmesi için haneye giren tüm gelirler toplanıp kişi başına bölündüğünde kişi başına düşen aylık gelir; asgari ücretin üçte birinden az olmalıdır. 2019 yılı için asgari ücretin üçte biri 609 liradır.

Başvuru: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına (SYDV) yapılır. Engelli aylığı alanlar; vefat (yakınları bildirim yapmak zorundadır), işe başlama, adres değişikliği, gelir durumunda artma ve ailedeki kişi sayısı değişimlerini Vakıflara bildirmek zorundadır. Aksi halde geriye dönük ödenmiş aylıklar yasal faiziyle geri istenir. 65 yaşını doldurmuş muhtaç durumdaki engellilerin engel oranı yüzde 70'in altında ise engelli aylığı ödenmeye devam edilir.

✓ Engelli yakını maaşı

On sekiz yaş altında, yüzde 40 veya üzeri engelli ya da ÇÖZGER raporunda yüzde 40 ve üzerinin karşılığı ifadeler olan özel gereksinimli çocukların anne veya babası ya da yasal vasisi sigortalı bir işte çalışmıyorsa diğer şartları sağlaması şartıyla aylık bağlanır. Aylık, çocuğun adına değil bakım veren kişiye bağlanır. Bakım veren kişinin sosyal güvencesi yok ise, bu kişinin genel sağlık sigortası primi Devlet tarafından ödenir. Bakım veren kişi ile özel gereksinimli çocuğun aynı hanede oturması zorunludur. Çocuğun yüzde 70 veya üzerinde engelli olan yakınları, 2022 Yönetmeliğine göre “bakıma muhtaç engelli” olarak değerlendirildiğinden bu kişilere çocuk adına engelli yakını aylığı bağlanmaz. Çocuk 18 yaşını doldurduğunda bu maaş kesilir. Engelli birey gerekli şartları sağlıyorsa, kendi adına engelli aylığı için başvuru yapılabilir.

✓ On sekiz yaş üzeri engelli maaşı

On sekiz yaşını dolduran, uzun vadeli sigorta kollarından bir işte çalışmayan ve aylık bağlanması hakkındaki diğer şartları sağlayan engelli bireylere engelli aylığı bağlanabilir. Engel oranı yüzde 40-69 arası olanlara “engelli aylığı”, yüzde 70 ve üzerinde olanlara ise “bakıma muhtaç engelli aylığı” bağlanır.

✓ Evde bakım maaşı

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanununa göre, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının il ve ilçelerdeki sosyal hizmetler müdürlükleri/merkezleri tarafından bağlanan aylıktır. Evde bakım maaşı bağlanması için gerekli şartlar şunlardır:

1) Engelli sağlık raporunda “ağır engelli” yazılı olması (yeni Yönetmeliğe göre erişkinler için “tam bağımlı engelli birey”, 18 yaş altı çocuklar için

“çok ileri düzeyde özel gereksinim var (ÖGV)”, “belirgin ÖGV” ve “özel koşul gereksinimi var (ÖKGV)” ifadeleri olan çocuklar ağır engelli sayılır,

2) Haneye giren tüm gelirler toplanıp hanedeki kişi sayısına bölündüğünde; kişi başı aylık gelirin asgari ücretin üçte ikisinden az olması (2019 yılı için 1219,34 lira),

3) Sosyal Hizmetler Bakım Hizmeti Değerlendirme Heyeti tarafından yapılan inceleme sonucu, engelli bireyin bakıma ihtiyacı olduğuna karar verilmesi.

Başvuru yeri: İllerde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri, ilçelerde sosyal hizmet merkezleridir. Engelli birey adına anne, baba ya da yasal vasisi başvuru yapabilir. Bakım verecek kişinin akraba olması şartı aranır. Yönetmeliğe göre akraba: bakıma muhtaç engellinin eşi, annesi, babası, çocukları, torunları; annesinin ve babasının anne ve babası; kardeşi; kardeşinin çocukları; amcası, halası, dayısı, teyzesi ile kardeşinin, amcasının, halasının, dayısının, teyzesinin eşlerinden ve çocuklarından her biridir. Birey, engelli sağlık raporuyla başvuru yapabilir. Mal beyanı, haneye giren gelir, hanede kimlerin yaşadığı, aile üyelerinin gelirleri, öğrenim durumu gibi gerekli belgeler müdürlük tarafından istenir. Hanede, birden fazla “ağır engelli” varsa, bir engelliden sonraki her engelli iki kişi sayılır. Buna göre aynı evde iki ağır engelli birey, anne ve babasıyla yaşıyorsa, bu evdeki kişi sayısı beş olarak belirlenir (Bakınız 2828 sayılı Yasa, Ek Madde 7).

Evde bakım maaşı alanlar; engelli bireyin vefat durumunu, hastanede yatışını, adres değişikliğini, bakıcı değişikliğini, gelir durumu değişikliğini, tatile gidiş ve hanedeki kişi sayısındaki değişimini 15 gün içinde sosyal hizmetlere bildirmek zorundadırlar. Ayrıca, ÖTV istisnalsı araç alımı-satımı, ev alım satımı, bankadaki mevduat hesapları, fazla mesai ücretleri gibi mali durumdaki değişimler; bakım maaşı başvurusu yapılan birime bildirilmelidir. Evde bakım aylığı hacedilemez ve bu aylık gelir beyan edilip bankadan kredi çekilemez. Bakım hizmetleri değerlendirme heyeti, bakımın, belirlenen bakıcı kişi tarafından verilip verilmediğini ve bakım hizmetinin usul ve esaslara uygun verilip verilmediğini incelemek üzere yılda en az iki kez hane ziyareti yapabilir.

Evde bakım ve engelli aylığının birlikte alınması:

Evde bakım aylığı Şubat 2014'den bu yana hane geliri sayılmaktadır. Evde bakım aylığı alanların engelli aylığına başvurusunda gelir testi yapılır. Aylık hane geliri toplanıp hanede yaşayan kişi sayısına bölüldüğünde; kişi başı asgari ücretin üçte birinden az ise bu kişiye evde bakım maaşının yanında engelli aylığı da bağlanabilir.

✓ Vakıf aylığı-muhtaç aylığı

On sekiz yaşını doldurmuş, muhtaç durumda olan engelliler başvurabilir. Bir hanede sadece bir kişiye vakıf maaşı bağlanır. Yüzde 40 ve üzeri engelli olan muhtaçlara; sosyal güvencesi olmaması, herhangi bir gelir ya da aylığı olmaması, mahkeme kararıyla veya kanunla bakım altına alınmamış olması ve gelir durumunun uygun olması halinde bu kişiye muhtaç aylığı bağlanır. 2019 yılında muhtaç engellilere aylık 817,67 lira ödenmektedir.

Başvuru: Muhtaç aylığı başvuru formu ve engelli sağlık kurul raporu ile başvurulur. Başvurular Vakıflar Bölge Müdürlüklerine doğrudan, posta yoluyla yapıldığı gibi internet üzerinden de başvuru yapılabilir. İlgili Müdürlük, başvuranlardan gerekli belgeleri ister. *Bakınız: 27.09.2008 tarihli ve 27010 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Vakıflar Yönetmeliği.*

► Evde Sağlık Hizmeti ◀

Engelliliği nedeniyle (solunum cihazına bağlılık vb. gibi) evden hastaneye gitmesi mümkün olmayanlar, aile hekimlerine başvurarak evde sağlık hizmeti talep edebilirler. Bunun yanında hasta, hasta yakını, diğer kişi veya kurumlar tarafından 444 3 833 numaralı telefon hattı aranarak da evde sağlık hizmeti talep edilebilir.

► SGK Ödeneği Olan Bazı Malzeme ve Hizmetler ◀

Akülü tekerlekli sandalye, manuel tekerlekli sandalye, beyaz baston, işitme cihazı, koklear implant (biyonik kulak), ortez ve protezler, fizik tedavi ve diş tedavisi ödemelerinin belirli bir kısmı SGK tarafından karşılanır. *Ayrıntılı bilgi ve diğer ödemeler için bakınız: Sağlık Uygulama Tebliği*

- **Görme engelliler için teleskopik veya katlanabilir baston**

SGK ödeneği, doktor raporuna istinaden 22 liradır. Yenilenme süresi bir yıldır. SUT Kodu: OP1341

- **Hasta alt bezi/külotlu hasta alt bezi/çocuk bezi**

Tuvalet kontrolü olmayan (mesane ve rektum kontrolü olmayan) yaşlı bireyler ve iki yaşını dolduran engelli çocuklar için bez raporu çıkartılabilir.

- **Diş tedavisi**

Engellilerin dolgu, diş çekimi, anestezi altında işlemler ve özel durumlarda protez ücretleri Sağlık Bakanlığına bağlı diş sağlığı merkezleri ve üniversite hastanelerinde olması şartıyla SGK tarafından karşılanır. SGK ile anlaşmalı özel diş sağlığı merkezlerine sevkli gidilmesi zorunludur.

- **Tıbbi malzeme ve ilaç alımında ödeme yardımı**

Hane içindeki kişi başına düşen geliri asgari ücretin üçte birinden az olanlar, bağlı oldukları il/ilçe Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Vakfına başvurarak almış oldukları tıbbi malzemelerin SGK ödemesi dışında kalan miktarını talep edebilirler. Vakıf Mütevelli Heyetinin kararınca kişiye ödeme yapılıp yapılmayacağı belirlenir.

- **Kalıtıl hastalıklarla mücadele**

Kalıtıl Hastalıklarla Mücadele Kanununda yapılan değişlikle, kalıtıl hastalıklar ve engelliliğe yol açan hastalıklar koruyucu sağlık hizmetleri kapsamına alınmış ve bu doğrultuda yapılacak harcamalar devlet tarafından üstlenilmiştir. Bu kapsamda genetik hastalığa sahip çocuğu olan ebeveynlerin sağlıklı bir bebeğe sahip olmaları için tüp bebek tedavisi

hakkında, 5510 sayılı Yasada düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemenin hangi hastalıkları kapsayacağına ilişkin tebliğ ya da yönetmelik henüz çıkmamıştır.

- **Ağır derecedeki engelliler için kurum bakım hizmeti**

Bakıma ihtiyaç duyacak derecede ağır engelli olup evde bakımı sağlanamayan engelli bireyler şartları sağlamaları halinde, resmi ya da özel bakım kurumlarından yararlanma hakkına sahiptir. Özel bakım merkezlerinde kalması uygun bulunanların bakım ücreti; aylık hane geliri kişi başı asgari ücretin üçte ikisinden az ise; evde bakım aylığının iki katı tutarında olmak üzere Bakanlık tarafından ödenmektedir. Başvurular, Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerine yapılmaktadır. Bakıma yönelik değerlendirme ve gelir tespiti il müdürlüğü tarafından yapılacaktır.

Erişilebilirlik

Engelliler Hakkında Kanun'da *erişilebilirlik*; “binaların, açık alanların, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin, engelliler tarafından güvenli ve bağımsız olarak ulaşılabilir ve kullanılabilir olması” diye tanımlanır.

Kanun'da *makul düzenleme*; “engellilerin insan haklarını ve temel özgürlüklerini tam ve diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere belirli bir durumda ihtiyaç duyulan, ölçüsüz veya aşırı bir yük getirmeyen, gerekli ve uygun değişiklik ve tedbirler” olarak tanımlanmıştır.

Engelliler Hakkında Kanun metninde yer alan hükümler;

a) Geçici Madde 2.- Kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılar bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sekiz yıl içinde engellilerin erişilebilirliğine uygun duruma getirilir.

- b) Geçici Madde 3- Mevcut özel ve kamu toplu taşıma araçları, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sekiz yıl içinde engelliler için erişilebilir duruma getirilir (Kanun yürürlük tarihi Temmuz 2005).
- c) (Ek: 06.02.2014-6518/75 md.) 07.07.2018 tarihine kadar, servis taşımacılığı yapan gerçek ve tüzel kişiler, engelli personel veya öğrenciye talep halinde erişilebilir taşıma hizmetini sağlamakla yükümlüdür.

Oturulan Konutta Düzenleme Yapılması

Oturulan konutta ve apartmanda yönetmelik gereği engellilere uygun düzenlemeler yaptırılabilir. Kat Mülkiyeti Yasasına tabi olan apartman, site vb. konutlarda yaşayan kişiler getirilen yasal düzenleme ile engelini uygun düzenleme yaptırmaya olanağına sahip olmuşlardır. Kat Mülkiyeti Kanununun 42. Maddesine eklenen ifadeler: Engellilerin yaşamı için zorunluluk göstermesi hâlinde, proje tadili kat maliklerinin en geç üç ay içerisinde yapacağı toplantıda görüşülerek sayı ve arsa payı çoğunluğu ile karara bağlanır. Toplantının bu süre içerisinde yapılamaması veya tadilat talebinin çoğunlukla kabul edilmemesi durumunda; ilgili kat malikinin talebi üzerine bina güvenliğinin tehlikeye sokulmadığını bildirir komisyon raporuna istinaden ilgili mercilerden alınacak tasdikli proje değişikliği veya krokiye göre inşaat, onarım ve tesis yapılır. İlgili merciler, tasdikli proje değişikliği veya kroki taleplerini en geç altı ay içinde sonuçlandırır.

Engelli Hakları için Başvuru Mekanizmaları

Her başvurunun yazılı (dilekçeyle) olarak yapılması ve yazılı cevap alınması, sorunun çözümünü kolaylaştıracağı gibi sorunun devamı halinde bu belgeler sonradan yapılacak başvurular için delil niteliği de taşıyacaktır. Engelli, engelli yakını, engelliler hakkında çalışma yapan örgütler veya bireyler talep, şikayet ya da önerilerini aşağıda iletişim bilgileri verilen kurum ve kuruluşlara iletebilirler.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü

E-posta: bilgiedinme.eyhgm@ailevecalisma.gov.tr

Telefon: 0312 705 70 00- 01

İşitme engelliler mesaj hattı: 0312 284 38 38

ALO 183 Sosyal Hizmetler: Kadın, çocuk, engelli ve yaşlı, şehit yakınları ve gazilerle ilgili gelen çağrılar değerlendirilerek rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilmektedir. İhmal istismar ve şiddet vakaları veya töre ve namus cinayetlerinin önlenmesi için tedbir mahiyetindeki ihbarlar, durumun aciliyeti göz önünde tutularak, vakanın bulunduğu ilin acil müdahale ekip sorumlusuna yönlendirilmektedir.

ALO 144 Sosyal Yardımlar: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından yürütülen şartlı eğitim/sağlık yardımları, kömür yardımı, gıda yardımı, engelli aylığı, eşi vefat eden kadınlara yapılan yardımlar, tüp bebek yardımı, barınma yardımı vb. yardımlarla proje destekleri hakkında yapılan her türlü talep, öneri ve şikayetler alınmakta, veri tabanı incelenerek arayan kişiye başvurusunun durumu hakkında bilgi verilmekte, ilgili İl/İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfına yönlendirme yapılmaktadır.

Kamu Denetçiliği Kurumu: Bu Kurum, Anayasamızın 74. maddesinde yer alan Anayasal bir Kurumdur. 6328 sayılı Kanununun 5. Maddesi gereğince “Kurum, idarenin işleyişi ile ilgili şikayet üzerine, idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını; insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve idareye önerilerde bulunmakla...” görevlendirilmiştir. Engelli bireyler ve aileleri, hak ihlali olduğunu düşündükleri konularda Kamu Denetçiliği Kurumu’na başvuru yapabilirler. *Ayrıntılı bilgi ya da online başvuru için: www.ombudsman.gov.tr*

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu: Bu kurum, ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek ve bu konuda ulusal önleme mekanizması görevini yerine getirmek amacıyla kurulmuştur. Engelli birey ve aileleri ayrımcılığa uğradıklarında ya da haklarının ihlal edildiğini düşündüklerinde bu kuruma da başvuru yapabilirler. *Ayrıntılı bilgi ya da online başvuru için bakınız: www.tihk.gov.tr*

Sosyal Güvenlik Kurumu:

Telefon: 0 312 207 80 00

Web sitesi: www.sgk.gov.tr

TBMM Dilekçe Komisyonu

Web sitesi: www.edilekce.tbmm.gov.tr

Bu bağlantı adresinden TBMM Dilekçe Komisyonu için kayıt olabilir, dilekçe hakkınızı kullanabilirsiniz.

Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Komisyonları: Bulduğunuz il valiliklerinde oluşturulmuştur. Erişilebilirlikle ilgili şikayetlerinizde dilekçeyle başvuru yapabilirsiniz.

Engelli Hakları Komitesi: Engelli bir kişi, bir konuda hak ihlaline uğradığını düşünüyorsa ve hakkını yasal yollardan aradığı halde bir sonuç alamadıysa, iç hukuk yollarını tükettikten sonra Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Komitesi'ne bireysel başvuru yapabilir. Engelli Hakları Sözleşmesi'nin İhtiyari Protokolü'nün sağladığı bireysel başvuru hakkı Türkiye'de 2015 yılından beri yürürlüktedir ve anayasal güvence altındadır.

Engellilerle İlgili Temel Mevzuat

◆Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

Madde 10: Çocuklar, yaşlılar, engelliler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.

Madde 42: Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Madde 50: Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.

Madde 61: Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malûl ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar. Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır.

◆Engelliler Hakkında Kanun

Engellileri, ailelerini, engellilere yönelik hizmet veren kurum ve kuruluşlar ile diğer ilgilileri kapsayan ve 1 Temmuz 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5378 sayılı bu kanunun amacı; engellilerin temel hak ve özgürlüklerden faydalanmasını teşvik ve temin ederek ve doğuştan sahip oldukları onura saygıyı güçlendirerek toplumsal hayata diğer bireylerle eşit koşullarda tam ve etkin katılımlarının sağlanması ve engelliliği önleyici tedbirlerin alınması için gerekli düzenlemelerin yapılmasını sağlamaktır. Kanun, doğrudan ve dolaylı ayrımcılık dahil olmak üzere engelliliğe dayalı her türlü ayrımcılığı yasaklamış, eşitliği sağlamak ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak üzere engellilere yönelik makul düzenlemelerin yapılması için gerekli tedbirlerin alınması gerektiğini, engellilerin hak ve özgürlüklerden tam ve eşit olarak yararlanmasını sağlamaya yönelik alınacak özel tedbirlerin ayrımcılık olarak değerlendirilemeyeceğini hüküm altına almıştır.

◆Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi

21. yüzyılın ilk insan hakları belgesi olan Sözleşme, Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'nda 13 Aralık 2006 tarihinde kabul edilmiştir. Toplam 50 maddeden oluşan ve taraf olan devletlere, engellilere karşı ayrımcılığı ortadan kaldırmak ve onların yaşam standartlarını yükseltmek gibi yükümlülükler getiren Sözleşme, imzaya açıldığı ilk gün; 30 Mart 2007 tarihinde Türkiye tarafından imzalanmıştır. 3 Aralık 2008 tarihinde TBMM'de onaylanan Sözleşmeye ilişkin, Türkiye'nin bir çekince veya beyanı söz konusu değildir. Sözleşme ülkemizde iç hukuk metni haline gelmiştir. Anayasanın 90. Maddesine göre “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır”.

Her engelli birey ve ailesinin okuması ve içselleştirmesi gereken bu Sözleşme, engelli bireylerin insan haklarından ayrımcılığa uğramaksızın yararlanmalarının güvence altına alınması gerektiğini onaylar.

Sözleşmenin amacı; engellilerin tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını teşvik etmek, korumak, sağlamak ve doğuştan sahip oldukları onura saygıyı güçlendirmektir.

Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol, 2015 yılında TBMM’de onaylanmıştır. İhtiyari Protokol hak ihlali durumunda kişilere bireysel başvuru hakkı sağlamaktadır. Haklarının ihlal edildiğini düşünen engelliler, engelli örgütleri ya da bireyler, iç hukuk yollarını tükettiklerinde BM Engelli Hakları Komitesine başvuru yapabilmektedirler.

Engelliliğe Dayalı Ayrımcılık

Engelliler Hakkında Kanun ile engellilere yönelik ayrımcılık yasaklanıp cezai yaptırıma bağlanarak çağdaş bir anlayış benimsenmiştir. Böylece ortaçağdan kalan himayecilik anlayışı henüz uygulamada değilse bile en azından yasal planda terk edilmiş olmakta; engellilerin her alanda bağımsızlıklarını elde edebilecekleri bir yasal ortam yaratılmaktadır.

Uzun yıllardan beri görme engellilerin noterlik işlemlerinde ve borçlandırıcı işlemlerde iki tanık bulundurma zorunluluğu, çeşitli alanlarda çalışmakta olan engellilerin mesleklerini icra sırasında büyük sıkıntılarla karşılaşmasına yol açmakta, rencide edici durumların ortaya çıkmasına neden olmaktaydı. Noterlik Kanunu’nda, Türk Ticaret Kanunu’nda ve Borçlar Kanunu’nda yapılan değişikliklerle bu zorunluluk ortadan kaldırılmış; noterlik ve borçlandırıcı işlemlerde iki tanık bulundurulması keyfiyeti, görme engellinin kendisine bırakılmıştır.

Yasada, Türk Ceza Kanunu’nun “Ayrımcılık” başlıklı 122.maddesiyle getirilen “dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep vb.” nedenlerle ayrımcılık yapılması halinde 6 aydan 1 yıla kadar hapis cezası veya adli para cezası öngörülmesine ilişkin düzenleme, engellilik nedeniyle ayrımcılık yapılmasını da kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Yine Türk Medeni Kanunu’nun 348. maddesinde velayetin reddi nedenleri arasında sayılan engellilik, velayetin reddi nedenleri arasından çıkartılmıştır.

Engellilerin insan hakları ve engelliliğe dayalı ayrımcılıkla mücadele

Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'ne göre engelliliğe dayalı ayrımcılık; siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya başka herhangi bir alandaki tüm insan hak ve temel özgürlüklerinin diğerleri ile eşit bir şekilde kullanılması veya bunlardan yararlanılması imkanını ortadan kaldıran veya bunu engelleyen her türlü ayırımı, dışlamanın veya kısıtlamanın engelliliğe dayalı olarak yapılmasıdır.

Engelliliğe dayalı ayrımcılık, makul uyumlaştırmanın yapılmaması dahil her türlü ayrımcılığı kapsar. Makul uyumlaştırma; engellilerin tüm insan haklarını ve temel özgürlüklerini diğerleriyle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere somut durumda ihtiyaç duyulan, ölçüsüz veya aşırı bir yük getirmeyen, gerekli ve uygun değişiklik ve uyarlamaları ifade eder. Bu tanım, 2014 yılında yapılan değişiklikle Engelliler Hakkında Kanun metnine dahil edilmiştir. 2014 yılında yapılan değişiklik, Sözleşmenin gerektirdiği gibi engelliliğe dayalı ayrımcılığın yasaya girmesini sağlamış, yasak olduğu vurgulanmış ancak ayrımcı uygulamalar karşısında herhangi bir ceza uygulamasına yer verilmemiştir.

Engelliler Hakkında Kanun'da engelliliğe dayalı ayrımcılık; Sözleşme'de olduğu gibi "siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya başka herhangi bir alanda insan hak ve temel özgürlüklerinin tam ve diğerleri ile eşit koşullar altında kullanılması veya bunlardan yararlanılması önünde engelliliğe dayalı olarak gerçekleştirilen her türlü ayırım, dışlama veya kısıtlama" olarak tanımlanmıştır.

Kanun'da ayrıca dolaylı ve doğrudan ayrımcılık tanımlarına yer verilmiş, engelliliğe dayalı ayrımcılığın yapılamaz olduğu, ayrımcılıkla mücadelenin engellilere yönelik politikaların temel esası olduğu hüküm altına alınmıştır. Kanunda; doğrudan ayrımcılık; "engelliliğe dayalı ayrımcılık temeline dayanan ve engellinin hak ve özgürlüklerden karşılaştırılabilir durumdakilere kıyasla eşit şekilde yararlanmasını engelleyen, kısıtlayan veya zorlaştıran her türlü farklı muamele" olarak tanımlanırken, dolaylı ayrımcılık; "görünüşte ayrımcı olmayan her türlü eylem, işlem ve

uygulamalar sonucunda engelliliğe dayalı ayrımcılık temeliyle bağlantılı olarak, engellinin hak ve özgürlüklerden yararlanması bakımından nesnel olarak haklılaştırılmayan dezavantajlı bir konuma sokulması” diye tanımlanmıştır.

Tüm bunlara rağmen, engelli bireylerin en önemli sorunları sıralamasında ayrımcılık; ilk sıralarda yer almaktadır. Ayrımcılığın yasalarla desteklenmesi, ayrımcı ifadelerin Sözleşme’ye rağmen hala mevzuatımızda yer almaya devam etmesi son derece dikkat çekicidir.

Hakimler ve Savcılar Kanunu’nun “adayların nitelikleri” başlıklı 8. Maddesinin (g) fıkrasında “hakimlik ve savcılık görevlerini sürekli olarak yurdun her yerinde yapmasına engel olabilecek vücut ve akıl hastalığı veya engelliliği, alışılmışın dışında çevrenin yadırgayacağı şekilde konuşma ve organlarının hareketini kontrol zorluğu çekmek gibi engeli bulunmamak” ifadeleri yer alır. Bu kanuna göre engelli olması nedeniyle bir avukatın hakim veya savcı olamaması engelliliğe dayalı doğrudan ayrımcılıktır.

Engelli bir çocuğun engeli olmayan akranları ile aynı sınıfta olamaması, ders saatlerinin azaltılması ya da sınıf içinde engeline uygun makul düzenlemenin (işitme engelli çocuk için FMF sisteminin temin edilmemesi, bedensel engelli çocuk için rampa, asansör ve tuvaletin yapılmaması gibi) yapılmaması, bireyin görünür bir engeli olduğu için istihdam edilmemesi ya da işten çıkartılması, düşük ücret uygulaması, erişilebilirlik önlemlerinin alınmıyor olması, gereksinimlerin karşılanmasında engelli bireylerin ihtiyaçlarının görmezden gelinmesi temelde ayrımcılıktır.

Yadırgayıcı sözlerin, bakışların ve toplumsal önyargıların ayrımcılık olduğu unutulmamalıdır. Engelli bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin önündeki her türlü engel ayrımcılığın bir aktörüdür.

Makul düzenlemenin yapılmaması dahil engelliliğe dayalı ayrımcılığın etkili bir cezası yoktur. Türk Ceza Kanunu (TCK) 122. madde, ayrımcılık ile ilgilidir. Ancak “ayrımcılık” başlığı 2014 yılında “nefret ve ayrımcılık” olarak

değiştirilmiş, ayrımcılık suçunun nefret saikiyle işlenmiş olduğunun ispatı zorunlu hale gelmiştir. Kanununun 122. maddesi şudur: “Dil, ırk, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din veya mezhep farklılığından kaynaklanan nefret nedeniyle;

- a) Bir kişiye kamuya arz edilmiş olan bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya kiraya verilmesini,
- b) Bir kişinin kamuya arz edilmiş belli bir hizmetten yararlanmasını,
- c) Bir kişinin işe alınmasını,
- d) Bir kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını, engelleyen kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır”.

BM Engelli Hakları Komitesi, 2019 Türkiye Gözlem Raporunda bu madde ile ilgili olarak “Türk Ceza Kanunu’nun 122. Maddesi uyarınca engelliliğe dayalı ayrımcılığın suç sayılması için nefret nedeniyle hareket edildiğine dair kanıt göstermenin şart koşulması” hususunda endişe duyduğunu ifade etmiştir. Kitabın basıma hazırlandığı Temmuz 2019 itibarıyla engelliliğe dayalı ayrımcılık suçu işlendiğine dair sonuçlanan davalar olmasına rağmen bu maddeye istinaden alınan bir ceza yoktur.

Çoğu zaman engelliler ve aileleri, maruz kaldıkları olumsuz tutumların yıkıcı davranışların ve hak ihlallerinin engelliliğe dayalı dolaylı ya da doğrudan bir ayrımcılık olup olmadığına ayırımına varamazlar, bunları hayatın akışında ‘normal’ sayarlar. Bu öğrenilmiş çaresizlik önyargıları besler, ayrımcı uygulamaları kemikleştirir.

Engelli bireylerin, ailelerinin ve tüm toplumun, engelliliğe dayalı ayrımcılık hakkında bilgilendirilmeleri zorunludur.

Her türlü ayrımcılığı yasaklayan ve hangi nedene dayalı olursa olsun etkili bir korunmayı sağlayacak yasaların olması gerekir. Ayrımcı ifadelerin mevzuat taraması yapılarak ayıklanması, TCK 122. Maddede gerekli değişikliklerin yapılması ve tüm bu süreçlere engelli örgütlerinin dahil edilmesi zaruridir. Hangi konularda ayrımcılığın yaşandığı, bunların

nedenleri, bir mevzuat ya da kuraldan kaynaklanıp kaynaklanmadığı, hizmet verenlerden mi yoksa kurumsal işleyişten mi kaynaklandığı, ayrımcılığa uğrayanların çeşitliliği; yaş, medeni durum, istihdam-çalışma durumu, mezuniyeti, okur-yazarlığı, cinsiyet, engel türü, ırkı, dili, dini inancı, vasilik durumları ve cinsel yönelimi gibi ayrıştırılmış bilgileri, ayrımcılığa uğradıklarında ne yaptıkları, hangi başvuru mekanizmasını kullandıkları ve bu başvuruların sonuçları gibi verilerin elde edilmesi için STK-Devlet işbirliğiyle izleme ve değerlendirme mekanizmaları geliştirilmelidir.

Öte yandan ayrımcılığa uğrayanların şikayet amaçlı başvuracakları kurumlar hakkında bilinç oluşturulmalıdır. Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER), Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK) ve Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) gibi başvuru mekanizmalarını nasıl kullanacakları hem engelli bireylere hem de engelli örgütlerine anlatılmalıdır.

Ayrımcılığa ve hak ihlallerine karşı başvuru mekanizmaları hakkında bilgilendirme yapmak, Sözleşme'nin Taraf Devletlere yüklediği yükümlülüklerdendir. Engelliler ve onların ailelerinin her türlü şikayet, talep ve önerilerini iletecekleri başvuru mekanizmaları, bu el kitabının "Başvuru Mekanizmaları" bölümünde anlatılmıştır.

Altı Nokta Körler Derneği Şubeleri

Genel Merkez

Tel: 0 312 363 77 45

Adres: Erzurum Mah. Geçim Sok. No: 21 Kurtuluş-Ankara

Adana Şubesi

Tel: 0 322 353 52 83

Adres: Tepebağ Mah. Cemal Gürsel Cad. Ertay İş Hanı No: 11 Seyhan-Adana

Afyonkarahisar Şubesi

Tel: 0 272 214 14 61

Adres: Burmalı Mah. 167. Sok. No: 2-A Merkez-Afyonkarahisar

Ağrı Şubesi

Tel: 0 472 215 88 50

Adres: Belediye İş Merkezi No:20 Merkez-Ağrı

Amasya Şubesi

Tel: 0 358 212 09 10

Adres: Engelsiz Yaşam Merkezi, Bahçeleriçi Mah. Büyükağa Cad.
Merkez-Amasya

Ankara Şubesi

Tel: 0 312 229 22 50

Adres: Erzurum Mah. Geçim Sok. No:21 Kurtuluş-Ankara

Antalya Şubesi

Telefon: 0 242 247 12 13

Adres: Çaybaşı Mahallesi Ali Çetinkaya Caddesi Toroslar Apt. No:82/2
Muratpaşa-Antalya

Aydın Şubesi

Tel: 0 534 890 66 60

Adres: Kurtuluş Mah. Adnan Menderes Bulvarı No:46/1
Efeler-Aydın

Bingöl Şubesi

Tel: 0 426 213 89 59

Adres: Yenişehir Mah. İnönü Cad. Eski Belediye Hizmet Binası No:2/44
Merkez-Bingöl

Bursa Şubesi

Tel: 0 224 326 81 61

Adres: Molla Arap Mah. Eşrefliler Cad. No:47 Bursa

Çanakkale Şubesi

Tel: 0 286 217 06 10

Adres: Namık Kemal Mah. Belediye İş Merkezi Kat:2 No:95
Merkez-Çanakkale

Çorum Şubesi

Tel: 0 364 225 28 04

Adres: Gülabibey Mah. Uğur Mumcu Cad. No: 6/2 Merkez -Çorum

Denizli Şubesi

Tel: 0 258 265 70 00

Adres: 15 Mayıs Mah. 785. Sok. Bozkurt Apt. No:7/1 Merkez- Denizli

Diyarbakır Şubesi

Tel: 0 412 228 32 87

Adres: Kurtismail Paşa 2 Sok. Babaoğlu Apt. No:2 Yenişehir-Diyarbakır

Elazığ Şubesi

Tel: 0 424 238 57 46

Adres: Nail Bey Mah. Vali Fahri Bey Cad. 22'ler İşhanı No:12/86
Merkez-Elazığ

Erzurum Şubesi

Tel: 0 536 548 49 08

Adres: Hüseyin Avni Ulaş Mah. 75. Sok. Cihangirevler Yapı Koop. No:4/7
Palandöken-Erzurum

Elbistan Şubesi

Tel: 0 535 375 98 65

Adres: Ceyhan Mah. Dulkadiroğlu Cad. Candargazi İş Hanı Kat:2 No:37
Elbistan-Kahramanmaraş

Fethiye Şubesi

Tel: 0 252 612 61 16

Adres: Cumhuriyet Mah. arşı Cad. No: 57 Fethiye-Muğla

Gaziantep Şubesi

Tel: 0 342 231 19 17

Adres: Alleben Mah. Atatürk Bulvarı B Blok No: 84/3 Őahinbey-Gaziantep

Isparta Şubesi

Tel: 0 246 223 37 99

Adres: Kutlubey Mah. 106.Cadde Halı Sarayı İçi Zemin Kat No: 2-A Daire: 1
Merkez-Isparta

İstanbul Şubesi

Tel: 0 212 291 91 71

Adres: İzzetpaŐa iftliği Mah. Vefa Poyraz Cad. No:6
ŐiŐli/Mecidiyeköy-İstanbul

Kayseri Şubesi

Tel: 0 352 330 33 66

Adres: İnönü Bulvarı Yavuz İş Merkezi Kat:6 No:604
Düvenönü/Melikgazi-Kayseri

Kocaeli Şubesi

Tel: 0 262 322 94 39

Adres: Ömerağa Mah. Hürriyet Sok. arşı Belediye İş Hanı No:77 Kat:5
No:158 Merkez-Kocaeli

Konya Şubesi

Tel: 0 533 301 29 53

Adres: Őems Tebrizi Mah. Mazhar Babalık Sok. UluŐahin İş Merkezi Kat: 1
No:103 Alaaddin Öğretmen Evi Otobüs Durağı KarŐısı, Karatay-Konya

Kütahya Şubesi

Tel: 0 274 224 73 08

Adres: Ali Paşa Mah. Cumhuriyet Cad. Menderes İş Hanı No:15
Merkez-Kütahya

Manisa Şubesi

Tel: 0 236 239 21 28

Adres: Peker Mah. 1702 Sokak No:1-B, Şehzadeler-Manisa

Niğde Şubesi

Tel: 0 388 233 45 50

Adres: Faik Şahenk Blv. Bankalar Cad. Caymaz Apt. No:5/2 Merkez-Niğde

Osmaniye Şubesi

Tel: 0 328 813 62 75

Adres: Cevdet Sunay Cad. Karataş İş Hanı Kat:3 No:15 Merkez-Osmaniye

Sakarya Şubesi

Tel: 0 264 241 50 90

Adres: 32 Evler Bahtiyar Sok. No:10 Kat:1 Serdivan-Sakarya

Samsun Şubesi

Tel: 0 362 432 92 55

Adres: Çiftlik Mah. Letafet Cad. No:85 Elmalı Apt. Kat:1 Merkez-Samsun

Trabzon Şubesi

Tel: 0 462 326 42 83

Adres: Çarşı Mah. Cennet Kuşu Sok No:4 Kat:4 Merkez-Trabzon

Tekirdağ Şubesi

Tel: 0531 320 33 28

Adres: Orta Cami Mah. Metin Oktay Çıkmazı Sok. No:2 Şerifbey Pasajı
Süleymanpaşa-Tekirdağ

Uşak Şubesi

Tel: 0 276 223 59 95

Adres: Köme Mah. Belediye İş Hanı No:228 Kat:2 Merkez-Uşak

Van Şubesi

Tel: 0 432 216 75 23

Adres: Vali Mithat Bey Mah. Hastane 1. Cadde Büyükşehir İş Merkezi Kat:7
No:57 Merkez-Van

Ülkemizde kamu ve sivil otorite tarafından tanınan alanda yetkili iki konfederasyon, bağlı federasyon ve dernekler, vakıflar ve spor kulüpleri bulunmaktadır. Bu listelere konfederasyonların veri tabanlarından ulaşılabilir.

Engelliler Konfederasyonu

Tel: 0 312 231 82 43

Adres: GMK Bulvarı No: 32/6 Demirtepe-Ankara
bilgi@engellilerkonfederasyonu.org.tr
www.engellilerkonfederasyonu.org.tr

Türkiye Sakatlar Konfederasyonu

Tel: 0 312 232 51 11

Adres: GMK Bulvarı No:47/2 Kat:1 Kızılay-Ankara
bilgi@tsk.org.tr
www.tsk.org.tr

Türkiye Görme Engelliler Spor Federasyonu

Tel: 0 312 311 01 60- 0 312 311 01 56

Adres: Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No 51/10 Kızılay/Çankaya-ANKARA
gesfed@gmail.com

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Tel: 0 312 705 70 04

Adres: Emek Mahallesi 17. Cadde No:13 Pk: 06520 Emek-ANKARA
eyhgm@ailevecalisma.gov.tr

Özel Eğitim Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Tel: 0312 413 3024-413 3027

Adres: Varlık Mahallesi Eşref Bitlis Caddesi C Blok No10
Yenimahalle-Ankara

Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü

Tel: 0 312 216 30 00- 0 312 216 30 01

Adres: Emniyet Mahallesi Mevlana Bulvarı (Konya Yolu) No: 42
Yenimahalle-ANKARA
İŞKUR İletişim Hattı: 444 75 87

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü

Tel: 0 312 705 8000- 0312 705 8001

Adres: Eskişehir Yolu Söğütözü Mah. 2177 Sok. No: 10/A Kat: 17-18-19 06510
Çankaya-ANKARA

Sosyal Yardım Hattı

Alo 144

Sosyal Destek Hattı Engelli Danışma Merkezi

Alo 183

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Merkezi

Alo 170

